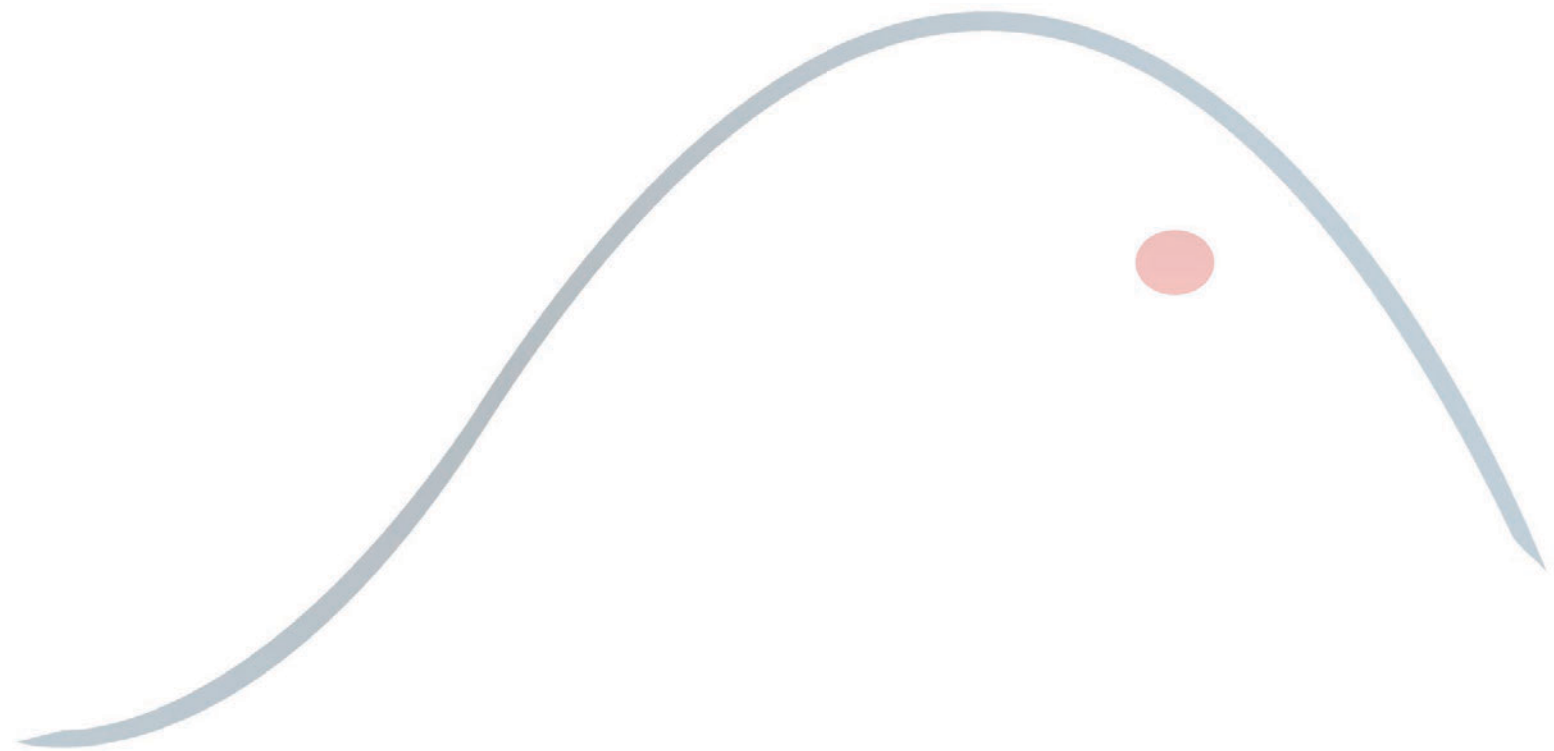

Pipeløk *Allium fistulosum* i Oppland – status og forvaltning 2016

Forsidebilde

*Blomstrende pipeløk Allium fistulosum (CR) på
taket på selet på Gardsætre på Kampesætrin i
Sel kommune. Foto: Bjørn Harald Larsen, 2.8.2016.*

RAPPORT 2016-30

Utførende institusjon: Miljøfaglig Utredning AS	Prosjektansvarlig: Bjørn Harald Larsen
	Prosjektmedarbeider(e):
Oppdragsgiver: Fylkesmannen i Oppland	Kontaktperson hos oppdragsgiver: Victoria Marie Kristiansen
Referanse: Larsen, B. H. 2016. Pipeløk <i>Allium fistulosum</i> i Oppland – status og forvaltning 2016. Miljøfaglig Utredning Rapport 2016-30. 76 s. ISBN 978-82-8138-851-2.	
Referat: Alle kjente lokaliteter for pipeløk <i>Allium fistulosum</i> i Oppland med funn etter 1990 ble befart i 2016. I tillegg ble en del usikre og trolig utgåtte lokaliteter befart, og status er vurdert for alle gamle lokaliteter i fylket. I løpet av feltarbeidet kom det flere tips om tidligere ikke kjente lokaliteter. Disse ble også oppsøkt i løpet av høsten 2016. Gjennomgangen og feltundersøkelsen resulterte i 54 kjente lokaliteter med pipeløk i Oppland, hvorav 10 forekomster ikke har vært publisert tidligere. I alt 5 av de 54 forekomstene antas å ikke være av den "opprinnelige" formen fra Gudbrandsdalen, men heller resultat av utplantinger med dyrkede planter (både på torvtak og i urtehager/blomsterbed). Til sammen er det således kjent 49 lokaliteter med "Gudbrandsdalstypen" av pipeløk i Norge, der arten vokser på torvtak eller er naturalisert på tørrbakke. Av disse er 23 forekomster intakte (47 %), mens 21 nå regnes som utgåtte (43 %). I tillegg vurderes 2 som delvis intakte (bevart i hage/bed), 2 som trolig utgåtte og en som usikker. Det ble påvist en avgang på 28 % i antall forekomster de siste 30 årene. De fleste lokalitetene gikk imidlertid ut mellom ca. 1930 og 1960-tallet etter overgang fra torvtak til skifertak eller bølgeblikktak. Flere forfattere har uttrykt bekymring for om arten kan overleve på sikt uten vernetiltak og foreslått omplantning av stedegne forekomster til torvtak på vernede bygninger, museer og bygdetun i regionen for å sikre langsiktig bevaring. Foreløpig har dette ikke ført til konkrete tiltak, noe som etterlyses i rapporten. I tillegg er det minst like viktig å følge opp de mange positive eierne av lauktak i Gudbrandsdalen, med informasjon om mulige støtteordninger for å ta vare på torvtakene. Undersøkelsene i 2016 viser at rødlistevurderingen av pipeløk ble gjort på grunnlag av mangelfull kunnskap om antall forekomster og antall reproduserende individer. Ved neste revisjon av rødliste, er det trolig riktig å nedgradere den fra kritisk truet (CR) til sterkt truet (EN).	

FORORD

Miljøfaglig Utredning AS søkte i 2016 tilskudd fra posten for truede arter (kap. 1420 post 80 underpost 1) for å utføre kartlegging av pipeløk i Oppland. Det ble innvilget kr. 30.000 inkl. mva. til prosjektet.

Feltarbeidet ble gjennomført av forfatteren i august og september 2016. I tillegg har det blitt gjennomført telefonintervjuer med lokale ressurspersoner i Nord-Gudbrandsdalen i oktober og november 2016. Geir Gaarder i Miljøfaglig Utredning har kvalitetssikret rapporten.

Kontaktperson hos Fylkesmannen i Oppland har vært Victoria Marie Kristiansen ved miljøvernavdelingen.

Mange har bidratt med opplysninger om pipeløk i Oppland, ikke minst de mange eierne av bygninger med pipeløk som jeg har snakket med i løpet av året. Disse takkes samlet for sitt bidrag (navngitt under lokalitetsgjennomgangen i kap. 3.1), mens Hans Petter Schwencke på Otta takkes spesielt for å ha bidratt med opplysninger om både historie og status til flere av forekomstene i Nord-Gudbrandsdalen. Anders Bryn ved Universitet i Oslo har også gitt opplysninger om forekomst av pipeløk på Nord-Sel gjennom epostutvekslinger.

Eina, 1. desember 2016

Miljøfaglig Utredning AS

Bjørn Harald Larsen

INNHold

1	INNLEDNING	6
1.1	OM PIPELØK	6
1.2	BAKGRUNN OG FORMÅL	6
2	MATERIALE OG METODE	8
2.1	TIDLIGERE KARTLEGGINGER	8
2.2	KARTLEGGING I 2016.....	8
3	RESULTATER.....	10
3.1	KJENTE LOKALITETER MED PIPELØK I OPPLAND.....	10
3.1.1	Lillehammer kommune.....	10
3.1.2	Gausdal kommune.....	10
3.4.3	Ringebu kommune	15
3.4.4	Sør-Fron kommune.....	15
3.4.5	Nord-Fron kommune	19
3.3.5	Sel kommune	27
3.3.6	Vågå kommune.....	52
3.3.6	Skjåk kommune	63
3.3.7	Sør-Aurdal kommune	63
3.2	OPPSUMMERING	67
4	DISKUSJON	72
4.1	HABITAT	72
4.2	RØDLISTESTATUS	72
4.3	TRUSLER OG FORVALTNING	74
5	KILDER	76
5.1	SKRIFTLIGE KILDER	76
5.2	KILDER PÅ INTERNETT	76

1 INNLEDNING

1.1 Om pipeløk

Pipeløk *Allium fistulosum* tilhører løkfamilien (*Alliaceae*) og slekten *Allium*, hvor også andre kultiverte arter som grasløk, purre og vanlig løk hører hjemme. Den blir 20-30 cm høy og kjennetegnes ved oppblåste, blågrønne stengler og blader (som er tykkeste på midten). Blomstene er hvite og sitter i et tett hode (fra Schwencke 1995).

Arten er en gammel kulturplante fra Øst-Asia, som ikke lenger er kjent i vill tilstand (Artsdatabanken 2016a). I Artsdatabankens rødlistevurdering i 2015 antas det at den har vært etablert i norsk natur i god tid før 1800. Pipeløk ble plantet på torvtak for å hindre brann, og dette var særlig nyttig i det tørre klimaet i Nord-Gudbrandsdalen. På tørre torvtak kan den bli stående svært tett. Schwencke (1996) mener at klimaet i Gudbrandsdalen er hovedårsaken til at pipeløken har greidd å etablere seg så godt på torvtak her. Varme, tørre somrer gjør at ikke stort annet enn pipeløken greier å vokse på torvtakene, særlig i ekstreme tørkesommer.

Lid & Lid/Elven (2004) omtaler den som "*Innført (gammel grønnsak), bufast. Planta på torvtak, naturalisert nokre stader på tørrbakke. Op Sør-Fron, Nord-Fron, Sel, Vågå, Skjåk og Sør- og Nord-Aurdal. Forvilla i Øf Fredrikstad, AA Arendal og ST Trondheim.*" og mener at plantene i Oppland skiller seg fra den pipeløken som nå blir dyrket og forvillet bla. gjennom at de er lavere og har tettere blomsterhode.

Norman (1851, som sitert i Høiland 1995) beskriver artens status i Gudbrandsdalen omkring midten av 1800-tallet slik: "*Paa jortagene overalt i Gudbrandsdalen, hvor den kaldes Svenske-Løg. Den maa efter al Sandsynlighed være plantet paa disse Steder, da den alene findes paa disse kunstige Lokalteter og neppe er nogen nordisk Plante; imidlertid benægte Bønderne at vide den mindste Besked om, hvorfra den er kommen.*" Dette ser ut til å være den tidligste kilden til kunnskap om pipeløk i Norge.

Høiland (1995) slår fast at pipeløk i naturalisert form kun finnes eller har blitt dokumentert fra Gudbrandsdalen og Valdres i Norge. Den har vært dyrket flere steder utenfor dette området, men dette dreier seg om former som ikke er identiske med den i Gudbrandsdalen og Valdres (Høiland 1995). Reidar Elven (i Nilsson 1995) mener at denne "Gudbrandsdalsformen" bør skilles ut som egen rase.

1.2 Bakgrunn og formål

I Norsk rødliste for 2015 er pipeløk kategorisert som kritisk truet (CR). Dette er en oppgradering av rødlistestatusen fra 2010 (sterkt truet - EN), som begrunnes med at det er estimert et svært lavt antall reproduserende individer. Det er ikke gjort systematiske registreringer av arten siden Høiland (1995) gjorde sine undersøkelser i Gudbrandsdalen i 1993, samtidig som Gudbrandsdalen Botaniske Forening (GBF) gikk ut med opprop i lokalavisene i Gudbrandsdalen (Schwencke 1996). I 2009 foretok imidlertid Stephen Barstow fra Genressurssenterets løkprosjekt en befaringsreise av en del viktige pipeløklokaliteter i Nord-Gudbrandsdalen.

Pipeløk har hele sin kjente utbredelse av naturaliserte forekomster i Norge i Oppland fylke. Både Lid & Lid/Elven (2004) og rødlistevurderingen til Artsdatabanken (Artsdatabanken 2016a) anser andre forekomster som forvillede eller dyrkede. Det er nok også tilfelle med funnet på skrotemark i Hobøl i Østfold i mai 2016 (Artsdatabanken 2016b). Denne statusen, samt over 20 år uten systematiske

registreringer og Opplands særlige forvaltningsansvar for arten, var bakgrunnen for at Miljøfaglig Utredning i 2016 søkte om tilskudd til å kartlegge arten i Oppland.

Formålet med kartleggingen var å få en fullgod oversikt over alle kjente forekomster av pipeløk i Oppland, inkludert opprinnelse og eventuelle omplantinger/videreplantinger. I tillegg ønsket vi å søke etter ikke registrerte forekomster ved å intervju personer som kunne inneha slike opplysninger. Med en god oversikt mente vi også å kunne vurdere status for arten i Norge (antall forekomster, bestandsutvikling og populasjonsstørrelse), og dermed være i stand til å gi konkrete innspill til neste revisjon av Norsk rødliste.

Det var også et mål å få oversikt over tilstanden til habitatet arten vokser i på det enkelte lokalitet, dvs. bygningene og torvtakene. Vi visste på forhånd at en del av forekomstene stod på bygninger i forfall, og at det kan være utfordrende både å bevare torvtak på gamle tømmerbygninger og berge pipeløken dersom torvtak skal legges om. Eierne av bygningene ble derfor intervjuet så fremt de var tilstede under befaringene.

Figur 1. Blomstrende pipeløk *Allium fistulosum* på taket til selet på Gardsætre på Kampesætrin i Sel kommune. Plantene er typisk for "Gudbrandsdalsformen"; korte (ca. 20 cm høye) og med tettblomstret hode og oppsvulmede stengler og blader som er bredest på midten. Foto: Bjørn Harald Larsen.

2 MATERIALE OG METODE

2.1 Tidligere kartlegginger

Klaus Høiland, dels sammen med Egil Bendiksen og Hans Petter Schwencke, reinventerte et utvalg eldre lokaliteter med pipeløk i 1993, og Høiland (1995) vurderte samtidig alle norske funn av pipeløk.

I 1993 startet også Gudbrandsdalen Botaniske Forening (GBF) sitt "Prosjekt pipeløk" (Schwencke 1996), hvor de bla. gikk ut med opprop i lokalavisene i Gudbrandsdalen og på denne måten fikk fram opplysninger om flere forekomster av pipeløk i dalen. De fleste av tipsene ble fulgt opp med befaringer av medlemmer av GBF sommeren 1993 – noen også i 1994.

Etter den tid er det gjort lite systematiske registreringer av arten, men Stephen Barstow, prosjektleder for Genressurssenterets løkprosjekt, foretok en befaring til noen av de viktigste pipeløklokalitetene i Nord-Gudbrandsdalen i 2009, sammen med Hans Petter Schwencke og Bjørn Engehaugen (<http://www.otta2000.com/Diverse/Pipeloe/pipeloe.htm>). Dette omfattet besøk på Søre Breden, Hole, Nordre Geitsida og Nerøygarden i Sel og Sve i Vågå.

2.2 Kartlegging i 2016

Feltarbeidet på prosjektet foregikk 2.8., 3.8. og 10.8.2016, med små supplement 7.9.2016. Hovedvekten ble lagt på å reinventere kjente lokaliteter for å få en oppdatert status for artens forekomst. Eierne ble intervjuet dersom de var tilstede under befaringen, og alle torvtak på eiendommen ble undersøkt fra bakkeplanet. I praksis var det kun på fritidseiendommer hvor eier ikke ble intervjuet i felt, noen ganger ble dette gjort på telefon i ettertid. Utgangspunktet for å vurdere aktuelle befaringsobjekter var opplysninger i Schwencke (1996), dels også Høiland (1995).

Figur 2. Flere steder ble det registrert at pipeløk hadde frødd seg på tørrbakke nedenfor torvtak med tett populasjon av arten, som her på Nerøygarden i Nord-Sel. Foto: Bjørn Harald Larsen.

I tillegg ble det søkt etter ikke registrerte forekomster gjennom først og fremst å intervju personer som hadde pipeløk på sin eiendom, samt at enkelte ansatte ved landbrukskontorene i Nord-Gudbrandsdalen ble spurt om temaet.

Det ble talt antall individer av pipeløk på hvert enkelt torvtak, og det ble også skilt mellom de to sidene av taket. Tette bestander ble grovt estimert. En samling av skudd ut fra felles basis ble regnet som ett individ. Pipeløk slår tallrike sideskudd/sideløker (Høiland 1995), og trolig er det like riktig å betegne dette som rameter (en klonal samling av identiske individer). Der det var noe avstand mellom disse samlingene av skudd, var det enkelt å telle rameter/individer, mens det i tette populasjoner var langt mer utfordrende. Tellingene ble gjort med kikkert fra bakkeplan, og det var ikke alle tak som var like gode å få oversikt over på denne måten (særlig utfordrende på Hole og Skjenna i Sel, dels også Sve i Vågå). Det er derfor snakk om relativt grove estimater på lokaliteter med mange individer, og resultatene av tellingene må vurderes konservativt. Trolig har store populasjoner blitt svakt overestimert.

Figur 3. I tette bestander, som her på lekestuetaket på Sørre Breden, var det problematisk å telle individer og skille de fra hverandre. Pipeløk slår tallrike sideskudd, og antall individer kan ha blitt noe overestimert i undersøkelsene i 2016. Foto: Bjørn Harald Larsen.

3 RESULTATER

3.1 Kjente lokaliteter med pipeløk i Oppland

3.1.1 Lillehammer kommune

1. Nordre Jørstad

Beskrivelse/beliggenhet: Gård i den sørvendte lia nord for Lillehammer.

Kilder/registreringer: Dyrket i hagen i 1932 (Artsdatabanken 2016b).

Opprinnelse: Ukjent.

Status: Utgått. Ingen opplysninger etter 1932 (ikke oppsøkt verken på 1990-tallet av GBF eller i 2016).

I tillegg skal Kristin Kumle på Lillehammer ha plantet pipeløk i hagen med frø fra Erland Austreng (se Austreng seter i Gausdal) for videreplanting på torvtak (Schwencke 1996). Det lyktes ikke å få kontakt med Kristin Kumle i 2016.

3.1.2 Gausdal kommune

2. Austreng seter, Sjøsetra

Georeferanse (UTM 32N): 561032 6804816

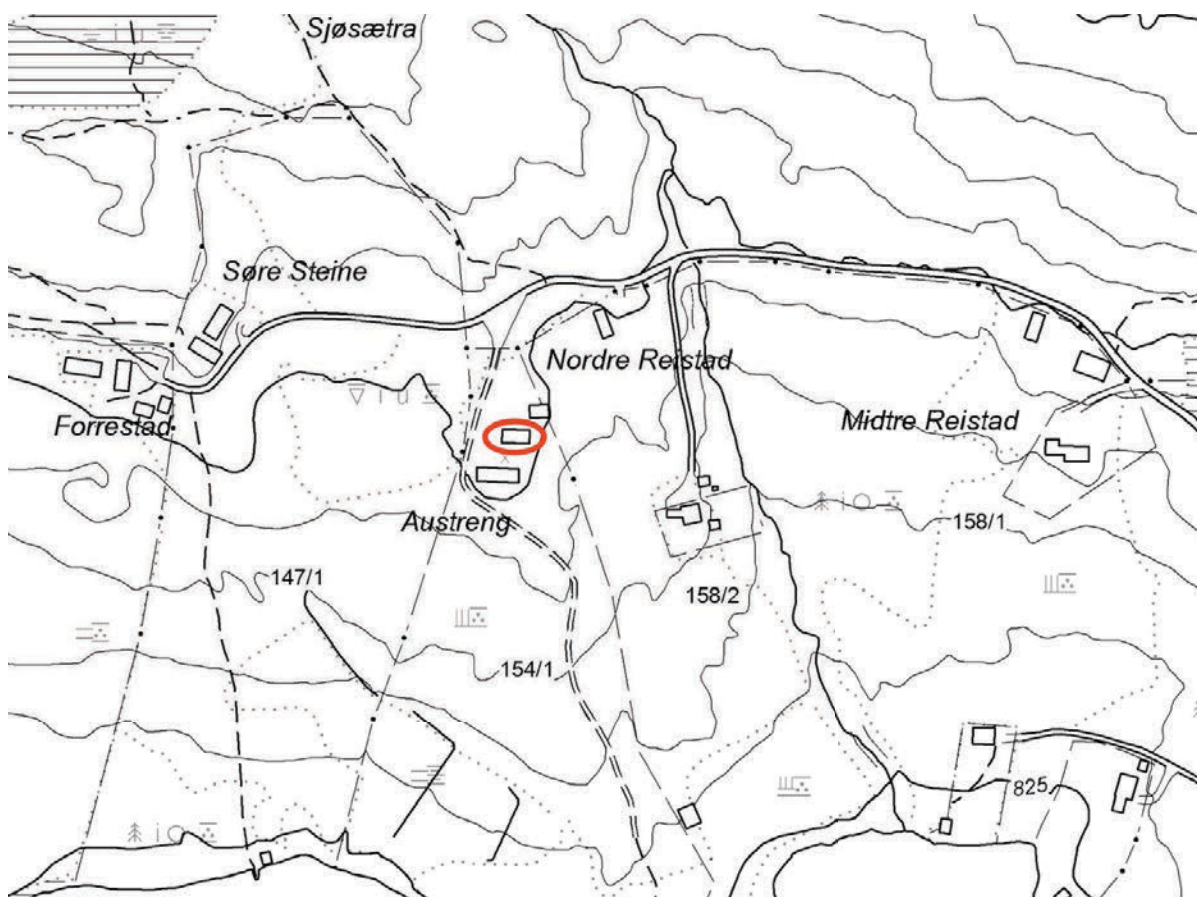
Befart: 3.8.2016

Beskrivelse/beliggenhet: Seterhus (kalt vinterstua) med torvtak på Austreng seter på Sjøsetra nord for Sjøsetervatnet (øst for Skei i Østre Gausdal).

Kilder/registreringer: Schwencke 1996: "*På seterhustak på Sjøsetra.*" Ikke nevnt av Høiland (1995).

Opprinnelse: Oldefar til nåværende eier Ola Ivar Austreng plantet inn pipeløken omkring 1935, med frø og løk fra Sandbu i Vågå (trolig Kræmar-Sandbu). Faren til eieren, Erland Austeng, plantet den videre til torvtak på et båtnaust på en hytteeiendom i Godalsvika i Sjøsetervatnet (se lok. 3). (Trolig forsøkte han også å plante den på hovedhuset på setra uten hell.)

Status: Intakt, 1-2 individer funnet på sørsida av taket.

Figur 4. Hus med torvtak og forekomst av pipeløk på Austreng seter på Sjøsetra.

Figur 5. Vinterstua på Austreng seter på Sjøsetra i Gausdal. Innfelt: Pipeløkene som står nedenfor og til høyre for pipa.

3. Godalsvika, Sjøsetervatnet

Georeferanse (UTM 32N):

Befart: 3.8.2016

Beskrivelse/beliggenhet: Torvtak på båtnaust på hytteeiendom i sørøstre del av Sjøsetervatnet (Godalsvika).

Kilder/registreringer: Ingen tidligere registreringer.

Opprinnelse: Faren til nåværende eier Ingeborg Austreng, Erland Austreng, plantet inn pipeløk fra Sjøsetra for mer enn 30 år siden. Forekomsten er ikke nevnt verken av Høiland (1995) eller Schwencke (1996).

Status: Utgått, trolig for tett og frisk vegetasjon på torvtaket. Klarte seg her i hvert fall fram til et stykke ut på 1980-tallet (Ingeborg Austreng pers. medd. 3.8.2016).

Figur 6. Båtnaust på hytteeiendom i Goddalsvika med tidligere forekomst av pipeløk.

Figur 7. Torvtaket har nå trolig for tett og frisk/fuktig vegetasjon for pipeløk. Foto: Bjørn Harald Larsen, 3.8.2016.

4. Rud, Bødalen

Georeferanse (UTM 32N): 555795 6791907

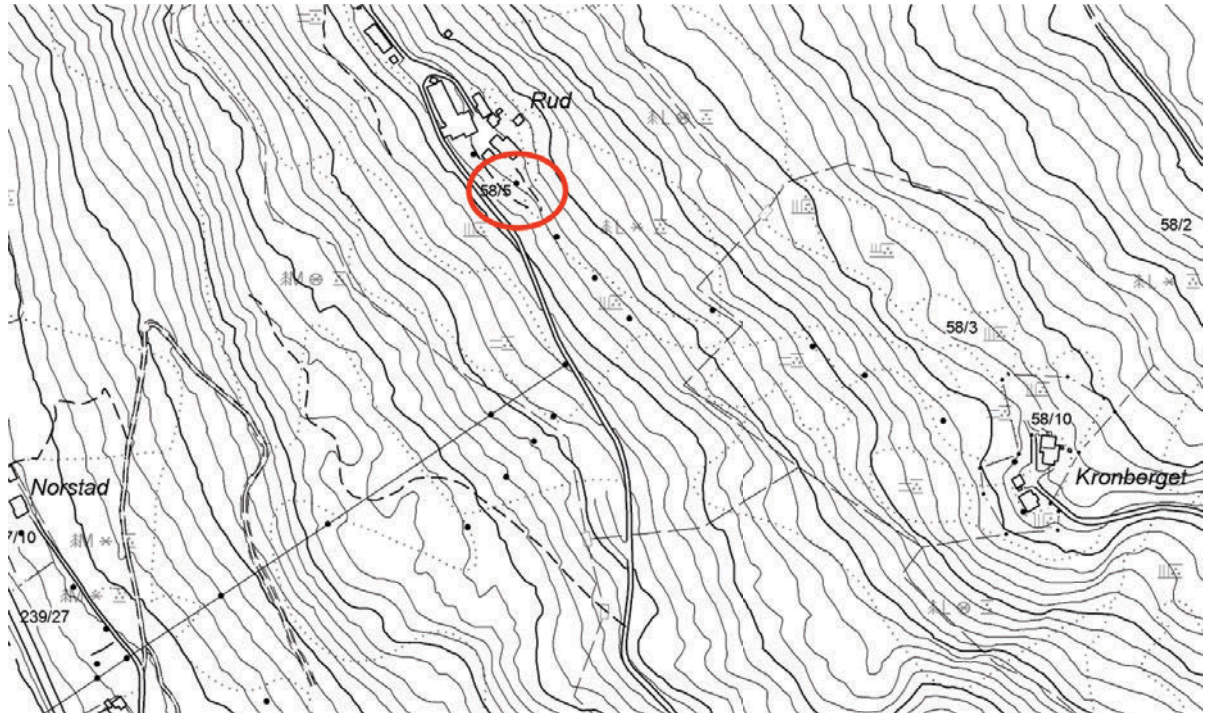
Befart: 11.8.2016

Beskrivelse/beliggenhet: Urtehage på gården Rud i Bødalen i Vestre Gausdal (kalt Kulturstua i Ro).

Kilder/registreringer: Ingen tidligere registreringer.

Opprinnelse: I følge eieren av Kulturstua i Ro, Thor Jacobsen, skal løken ha blitt hentet fra Braske-reidfoss i Hedmark til Ro (årstall ukjent). Den stammer derfor trolig fra dyrkede planter.

Status: Intakt, 3-4 individer bevart i urtehagen.

Figur 8. Urtehagen med pipeløk på Kulturstua i Ro, Bødalen i Vestre Gausdal.

Figur 9. Urtehagen på Rud, med pipeløken til venstre. Foto: Bjørn Harald Larsen, 11.8.2016.

For øvrig opplyser Schwencke (1996) at Oskar Elvebakken i Follebu plantet inn pipeløk i hagen med frø fra Kvam i Nord-Fron, samt at Marta Megrund i Espedalen også har plantet den inn i hagen for

lenge siden (ukjent opprinnelse). Reidun Brumoen i Svatsum skal også ha plantet pipeløk i hagen, kjøpt fra Solveig Valle i Brevik, muligens en annen underart (Schwencke 1996).

3.4.3 Ringeby kommune

Ola Steine i Ringeby forsøkte i 1995 og 1996 å dyrke pipeløk på friland med frø fra Nordre Geitsida i Sel, med godt resultat (Schwencke 1996). Løk fra dette forsøket har bla. blitt plantet ut på torvtak i Murudalen (Nysætrin, lok. 52).

3.4.4 Sør-Fron kommune

5. Tjodvegen 79, Forr

Georeferanse (UTM 32N): 555026 6824555

Befart 3.8.2016

Beskrivelse/beliggenhet: Tørrbakke inntil uthus på boligeiendom øst for Forr-gårdene på Fryasletta.

Kilder/registreringer: Kåre Kolobekken opplyste til Schwencke (1996) at pipeløk vokste på tørr bakke i hagen (ikke befart av GBF).

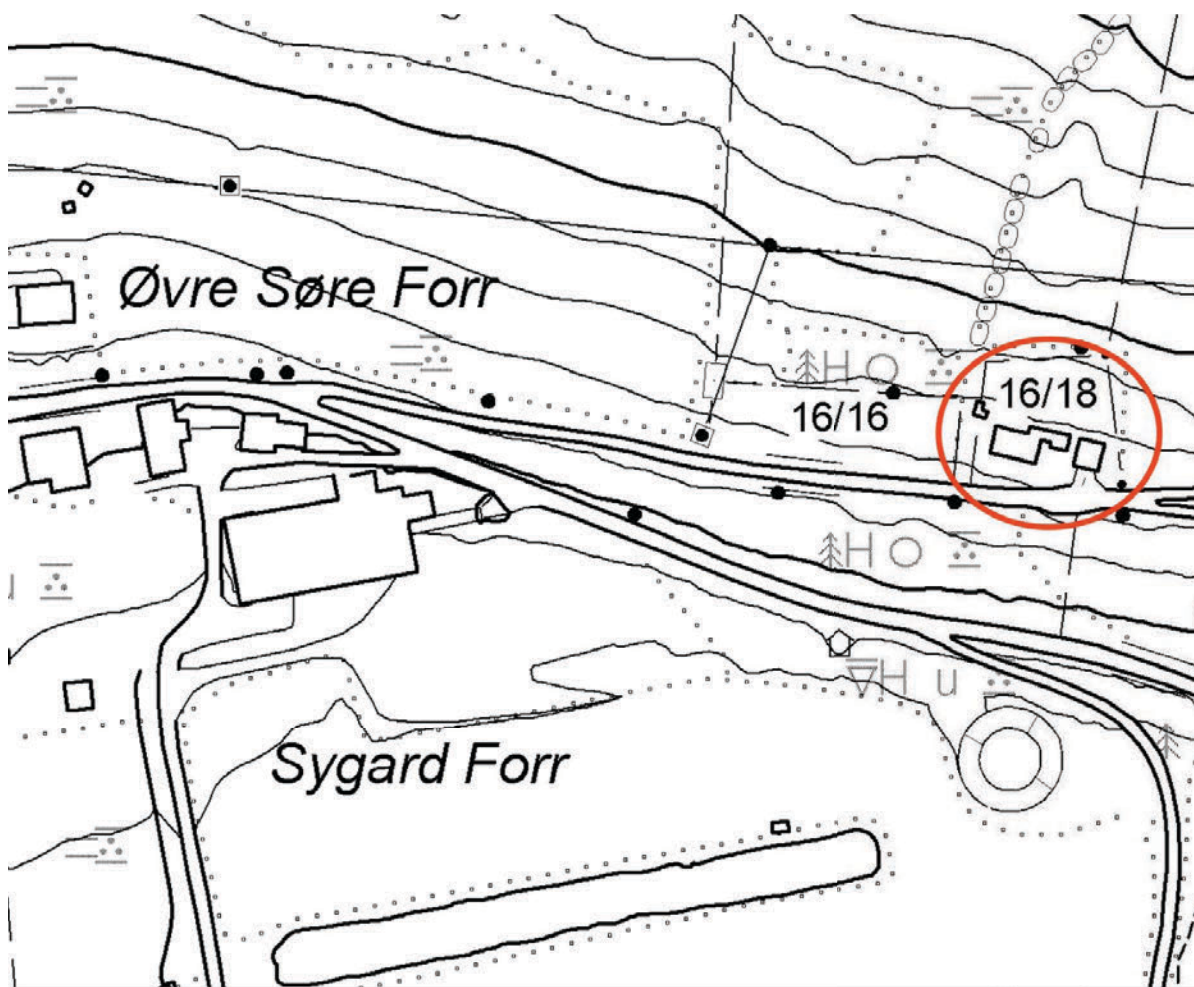
Opprinnelse: Ukjent (Schwencke 1996).

Figur 10. Tørrbakke i Tjodvegen 79 øst for Forr-gårdene på Fryasletta, hvor pipeløk trolig fantes naturalisert i en periode fram til minst utpå 1990-tallet. Foto: Bjørn Harald Larsen, 3.8.2016.

Status: Trolig utgått. Arten ble ikke gjenfunnet på tørrbakkene i hagen og har trolig gått ut (kun avstandsvurdert). Sannsynligvis har det vært torvtak med pipeløk på den nærmeste bygningen en gang i tida, og arten har spredt seg på tørrbakken inntil. Kåre Kolobekken bor nå på sykehjem i

Ringebu og ble ikke oppsøkt. Hans kone bor fortsatt her, men kjente ikke til forekomsten og ønsket ingen kartlegging inne på tomta.

Figur 11. Tjodvegen 79 ved Forr i Sør-Fron.

6. Valsætra – hytte på Rudilandet

Georeferanse (UTM 32N): 540060 6817820

Befart 3.8.2016

Beskrivelse/beliggenhet: Torvtak på hytte vest på Rudilandet på Valsætrin.

Kilder/registreringer: Schwencke (1996) sier at arten skal finnes "På torvtak på Valsætra innenfor Gållå. Restaurert tak med svært mye pipeløk." Informant var Kåre Kjørstad på Hundorp, og et medlem av Gudbrandsdalen Botaniske Forening oppsøkte lokaliteten i 1993. Sannsynligvis dreier dette seg om samme lokalitet som ble funnet i 2016, men dette er ikke bekreftet da det ikke har vært mulig å spore opp informanten. Høiland nevner også pipeløk fra Valsætrin (Kjørstadsætra og Solbråsætra), og trolig dreier dette seg om denne lokaliteten og fjøstaket på Solbråsætra (lok. 10).

Opprinnelse: Bestefar til nåværende eier Gerd Steig (pers. medd.) plantet pipeløk på hyttetaket da den ble satt opp på 1950-tallet. Han kom fra Engom på baksida av Kvam i Nord-Fron, og Steig mener det er sannsynlig at pipeløken stammer fra torvtak på Engom (ikke verifisert og den kan også ha annet opphav).

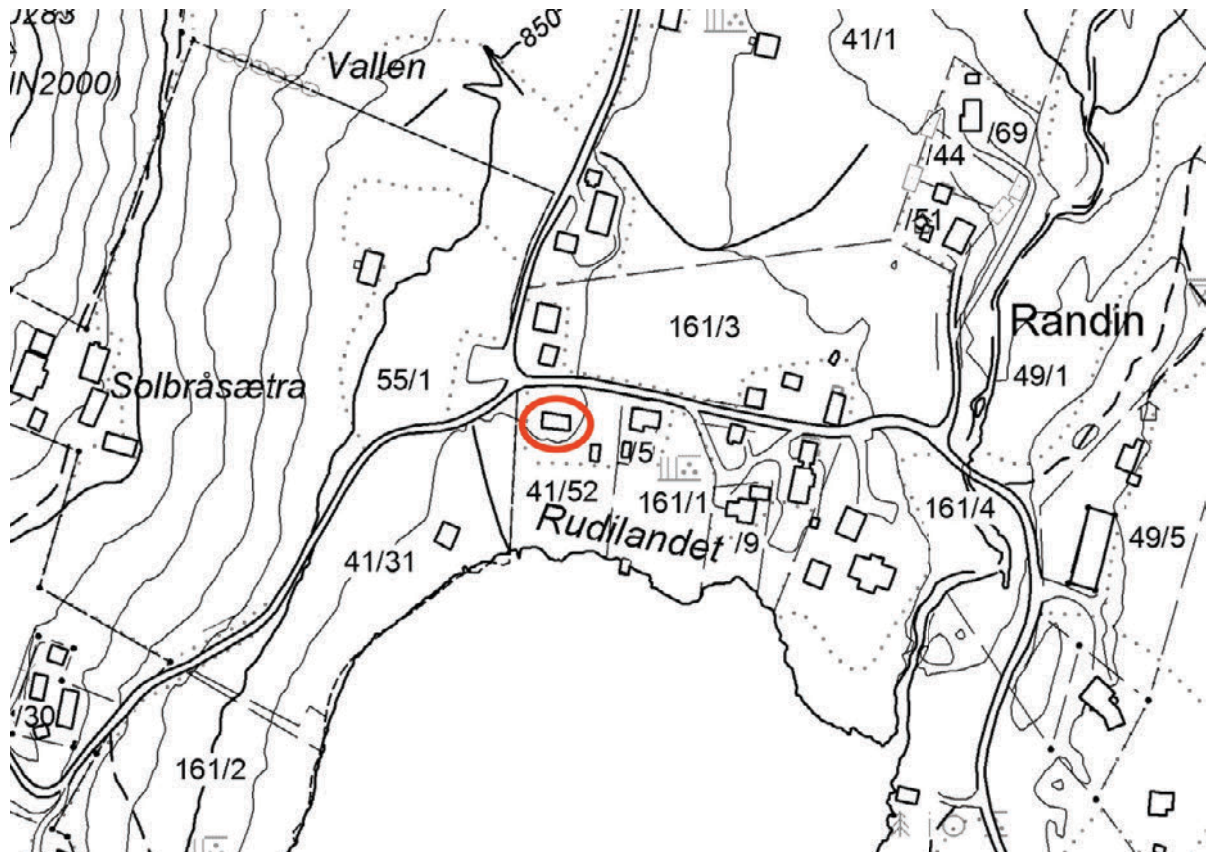
Status: Intakt. God bestand på sørsida av taket, ca. 30 individer, samt en del grasløk. Trolig mindre pipeløk nå enn under registreringen i 1993 (se under Kilder/registreringer).

Figur 12. Hytte på Rudilandet på Valsætrin hvor pipeløk vokser på det sørvendte torvtaket. Foto: Bjørn Harald Larsen, 3.8.2016.

Figur 13. Pipeløken står fortsatt relativt tett etter at taket ble restaurert og torva lagt opp igjen for 20-30 år siden. Foto: Bjørn Harald Larsen, 3.8.2016.

Figur 14. Hytta på Rudilandet som har torvtak med forekomst av pipeløk.

7. Solbråsætra, Valsætrin

Georeferanse (UTM 32N): 539895 6817825

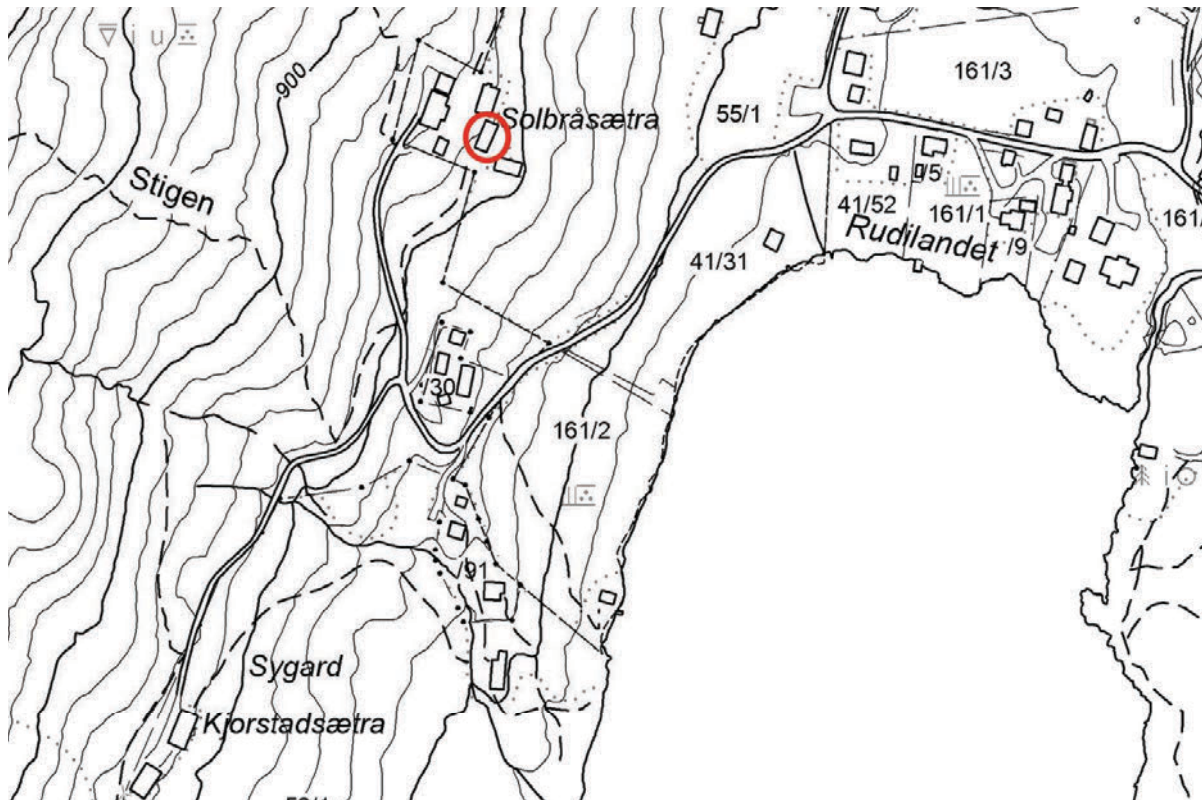
Befart 3.8.2016

Beskrivelse/beliggenhet: Torvtak på fjøs på Solbråsætra.

Kilder/registreringer: Schwencke (1996) nevner at pipeløk "Skal finnes også på Solbråsætra.", se også under lok. 9 for omtale av Høiland (1995).

Opprinnelse: Torvtaket ble restaurert omkring 1990, og pipeløk ble da plantet inn. Opprinnelsen er ikke kjent, men mulig at den ble tatt fra hyttetaket til Gerd og Hans Steig (lok. 9) (Randi Solbraa pers. medd.).

Status: Utgått, torvtaket har tett bestand av geitrams både mot øst og vest.

Figur 15. Fjøs på Solbråsætra med tidligere forekomst av pipeløk.

Fra Sør-Fron kan ellers nevnes at mor til Berit Viken i Hundorp plantet pipeløk på bakken i 1928; opprinnelse ukjent (Schwencke 1996).

3.4.5 Nord-Fron kommune

8. Knutheimen 23, Vinstra

Befart 10.8.2016

Beskrivelse/beliggenhet: Boligtomt i den bratte vestvendte lia på østsida av E6 i Vinstra.

Kilder/registreringer: Pipeløk ble plantet inn på tørr bakke på boligeiendommen "fra det gamle fjøstaket i 1923" (Schwencke 1996). Gerd Uhlen pers. medd. (november 2016) kunne fortelle at dette var fjøstaket på bruket Øvre Brenna, som ligger høyere opp i den samme lia øst for Vinstra.

Status: Utgått pga. gravearbeider på tomte relativt nylig (Geir Uhlen pers. medd.).

9. Øvre Brenna, Vinstra

Befart 10.8.2016

Beskrivelse/beliggenhet: Gammel bruk nordvest for Tokse i den bratte vestvendte lia øst for Vinstra.

Kilder/registreringer: Se foregående lokalitet. Pipeløk fantes på fjøstaket på Øvre Brenna minst fram til 1923. Gerd Uhlen (pers. medd.) antar at det ble skiftet til bølgeblikk på fjøset omkring andre verdenskrig.

Status: Utgått. Bølgeblikk på alle hus på bruket med unntak ett – som hadde gammelt torvtak uten pipeløk.

10. Nordre Næssel

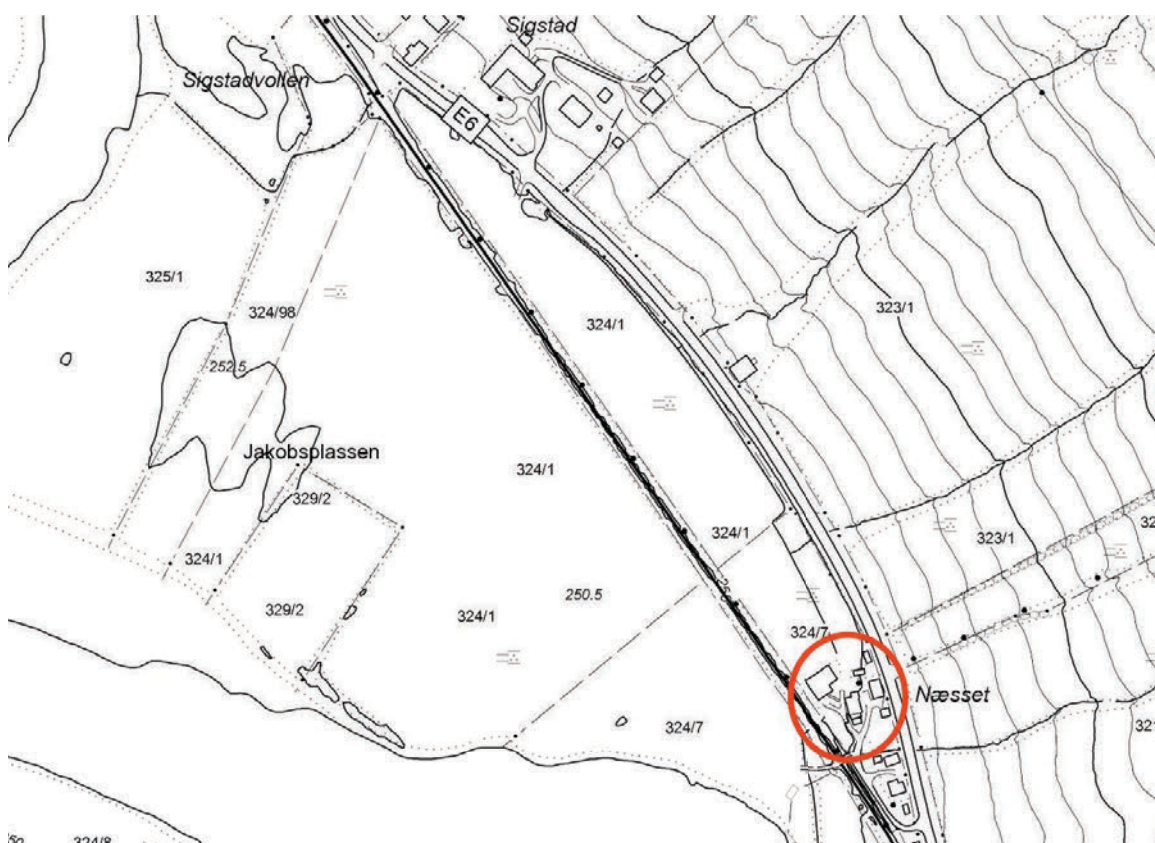
Georeferanse (UTM 32N): 538880 6836355

Befart 10.8.2016

Beskrivelse/beliggenhet: Nordre Næssel ligger langs vestsida av E6 sørøst for Kvam.

Kilder/registreringer: Pipeløk på gammelt torvtak på gården. Taket ble restaurert omkring 1990 (Schwencke 1996). Johannes Steberggløkken på gården hadde bilde fra ca. 1910 som viser samme hus med pipeløk på taket (Schwencke 1996). Det er en liten mulighet for at Nordre Næssel og Vik er samme lokalitet, dvs. at Landmarks funn fra Vik egentlig dreier seg om Næssel, som ligger 700 m sørøst for Vik. Mer sannsynlig er det at begge disse gårdene hadde torvtak med pipeløk omkring 1900.

Status: Delvis intakt. Huset ble tatt ned for noen år siden, og det ble tatt fra frø fra pipeløken som blir oppbevart i frøarkivet på Svalbard (Hans Petter Schwencke i epost 8.8.2016). Samtidig ble pipeløken bevart i to blomsterbed inntil et uthus på gården.

Figur 16. Nordre Næssel sørøst for Kvam, hvor pipeløk fantes på torvtak fram til for noen år siden. Nå er den bevart i to blomsterbed på gården.

Figur 17. Pipeløken har blitt bevart på gården, her fra blomsterbedet på nordsida av uthuset. Tilsvarende står det noen individer i bedet på sørsida av huset. Foto: Bjørn Harald Larsen, 10.8.2016.

11. Vik, Kvam

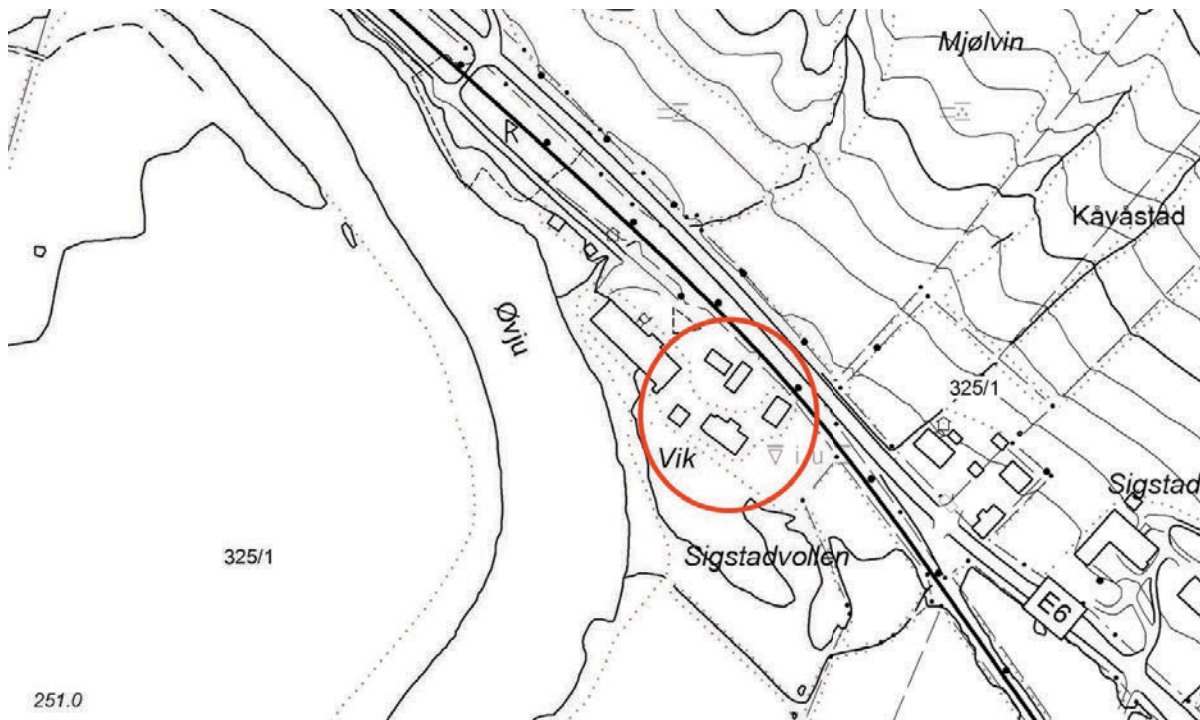
Georeferanse (UTM 32N): 538450 6836860

Befart 2.8.2016

Beskrivelse/beliggenhet: Gard langs vestsida av E6 sørøst for Kvam sentrum.

Kilder/registreringer: En av de eldste kjente lokalitetene med pipeløk i Gudbrandsdalen. Pipeløk ble belagt av Anton Landmark fra gården Vik i Nord-Fron i 1892 (Artsdatabanken 2016b) ("*paa et torvtak*"). Det Høiland (1995) benevner som "*Kvam, Vik, løetak ved E6*", registrert av Hans Petter Schwencke i 1993, er Nordre Næsset (lok. 11) (Hans Petter Schwencke i epost 8.8.2016).

Status: Utgått. Alle husene på gården har hatt skifertak siden 1950- eller 1960-tallet i følge eier.

Figur 18. Vik sørøst for Kvam, med funn av pipeløk fra 1890-tallet.

12. Storklefstad (Klevstad), Kvam

Beskrivelse/beliggenhet: Gård nord for E6 i Kvam sentrum.

Kilder/registreringer: Pipeløk er belagt fra "Gudbrandsdalen, Storklefstad (?)" i 1873 av Engelhart Berndes. Trolig er dette gården Klevstad i Kvam sentrum. Vetlklevstad ligger i lia nord for Klevstad, er det er rimelig å anta Klevstad da er det Bernes mener med Storklefstad. Det er ikke usannsynlig at funnet fra "Kvam" i 1879 av E. Jørgensen (Artsdatabanken 2016b) også gjelder Klevstad.

Opprinnelse: Ukjent .

Status: Utgått. Det er nå skifertak på alle hus på gården.

13. Moen (Moavegen 24)

Georeferanse (UTM 32N): 536210 6836956

Befart 3.8.2016

Beskrivelse/beliggenhet: Torvtak på stabbur på tidligere småbruk, nå boligeiendom i Kvam sentrum.

Kilder/registreringer: Nevnes verken av Høiland (1995) eller Schwencke (1996). Moen er et gammel bruk, der kun stabburet av de gamle husene er bevart. Våningshuset stod på motsatt side av Moavegen, og eiendommen hvor stabburet nå står på ble fraskilt bruket. For ca. 70 år siden ble det flyttet et lite stykke, og torva lagt på plass igjen. Pipeløken var på taket for 70-80 år siden og hadde da trolig vært der ei god stund (Ola Moen pers. medd. 3.8.2016). Moen kunne også fortelle at han hadde dyrket pipeløk på friland i en periode, og at løken kom fint hvert år.

Opprinnelse: Stabburet var det eneste huset med torvtak på bruket opprinnelig, og det er sannsynlig at den har vært der enda lenger enn eier nå kan dokumentere.

Status: Intakt. Tett med pipeløk på sørsida av stabburet (50-100 ind.).

Figur 19. Stabburet på det tidligere bruket Moen i Kvam sentrum, med tett bestand av pipeløk på sørsida.

Figur 20. Stabburet på det tidligere bruket Moen står nå i Moavegen 24 i Kvam sentrum.

14. Moavegen 40

Befart 3.8.2016

Beskrivelse/beliggenhet: Boligeiendom vest for Kvam sentrum.

Kilder/registreringer: Plantet på torvtak for ca. 15 år siden, på midten av 1990-tallet registrert ca. 30-40 planter her (Schwencke 1996). Nevnes ikke av Høiland (1995).

Opprinnelse: Ukjent.

Status: Utgått. Torvtak har aldri eksistert på eiendommen i følge nåværende eier Arild Teigen (pers. medd.), så det må dreie seg om en forveksling – mest sannsynlig med naboeiendommen Moavegen 42, hvor det står et lite uthus med torvtak. Men heller ikke her bli pipeløk funnet i 2016. Forveksling med Moavegen 24 er ikke sannsynlig, da pipeløken her har stått på stabburet i minst 70 år.

15. Nordre Røssummoen

Georeferanse (UTM 32N): 535944 6836926

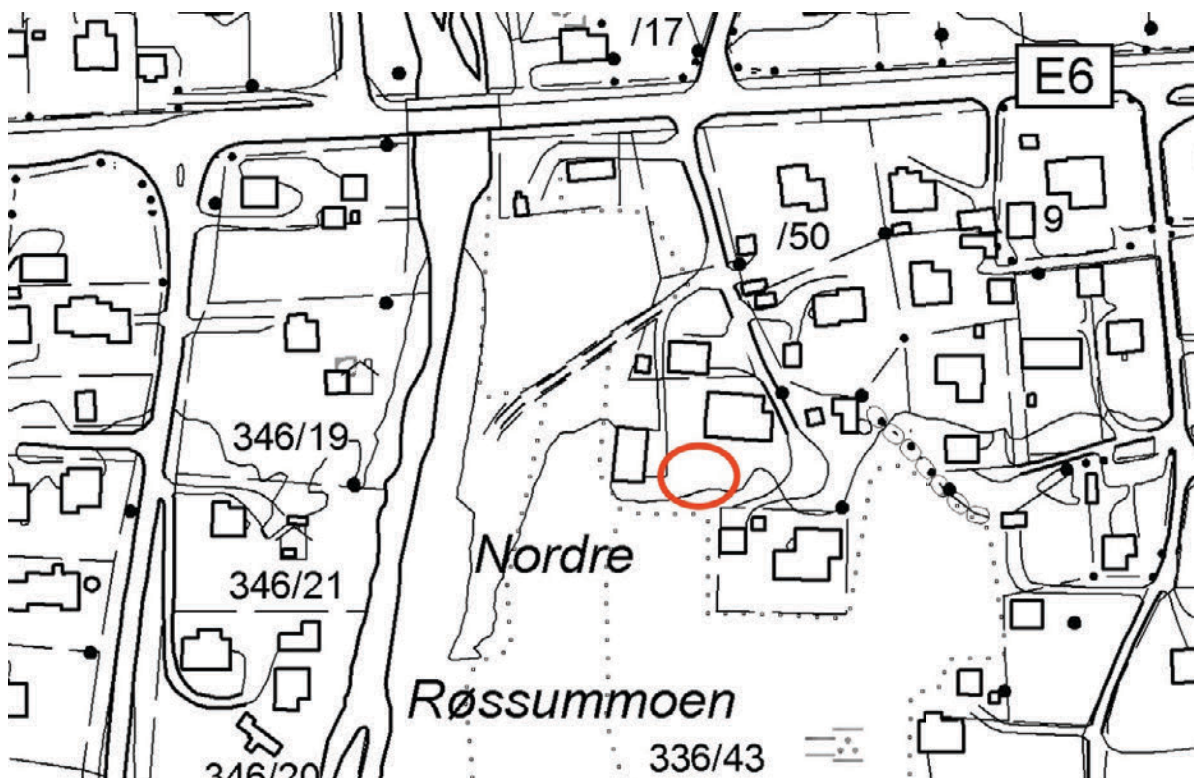
Befart 10.8.2016

Beskrivelse/beliggenhet: Småbruk mellom E6 og Dovrebanen like vest for boligbebyggelsen i Kvam.

Kilder/registreringer: Schwencke (1996) sier følgende om lokaliteten: "Torvtak, spredd seg derifra ned på bakken. Klarer seg godt også på bakken." Ikke nevnt av Høiland (1995).

Opprinnelse: Arne Røssummoen (pers. medd.) mener å huske at pipeløken ble tatt fra et torvtak på Dissen seter på Høvringen. Den ble plantet på stabburstaket på midten av 1970-tallet av Kari Røssummoen (pers. medd.).

Status: Intakt. Det ble registrert 10+ individer på sørsida av gammelt stabbur med torvtak, samt 2-3 individer på nordsida. I tillegg mye grasløk på begge sider av taket. Arten ble ikke funnet på bakken.

Figur 21. Nordre Røssummoen på Kvam med beliggenheten til stabburet med pipeløk (ikke registrert i ØK og kommer derfor ikke fram på kartet).

Figur 22. Stabbur i hagen på Nordre Røssummoen, der det vokser på pipeløk både på sørsida og nordsida av torvtaket (flere individer ses ned mot torvstokken). Foto: Bjørn Harald Larsen.

16. Veikleåa nord for Bjøruas utløp

Befart 3.8.2016

Beskrivelse/beliggenhet: Gammel plass langs Veikleåa nord for Kvam.

Kilder/registreringer: Høiland (1995) er eneste kilde til registreringen og sier følgende om den: *"Veikleåa, litt N for Bjøruas utløp, tak av gammelt tømmerhus, NP 362 383, 1718 II. Siste registreringsår 1975. Registrert av: Rolf Y. Berg. Status: Usikker, huset hadde hatt lauktak fra gammelt av, det var nylig (1975) flyttet over elva og hadde fått nytt tak med ny lauk fra en gård som hadde fått av den opprinnelige lauken (Rolf Y. Berg pers. medd.)."*

Opprinnelse: Ukjent.

Status 2016: Utgått. Det ble ikke funnet hus med torvtak i det aktuelle området.

17. Jenssonsætra

Georeferanse (UTM 32N): 538451 6844037

Befart 3.8.2016

Beskrivelse/beliggenhet: Seter langs Fv. 419 mellom Kvam og Furusjøen, hvor det er 7 hus og hytter med torvtak. På ei av hyttetakene ble pipeløk funnet, sammen med store mengder grasløk – som det også er mye av på de andre takene.

Kilder/registreringer: Det foreligger ingen tidligere registreringer fra lokaliteten.

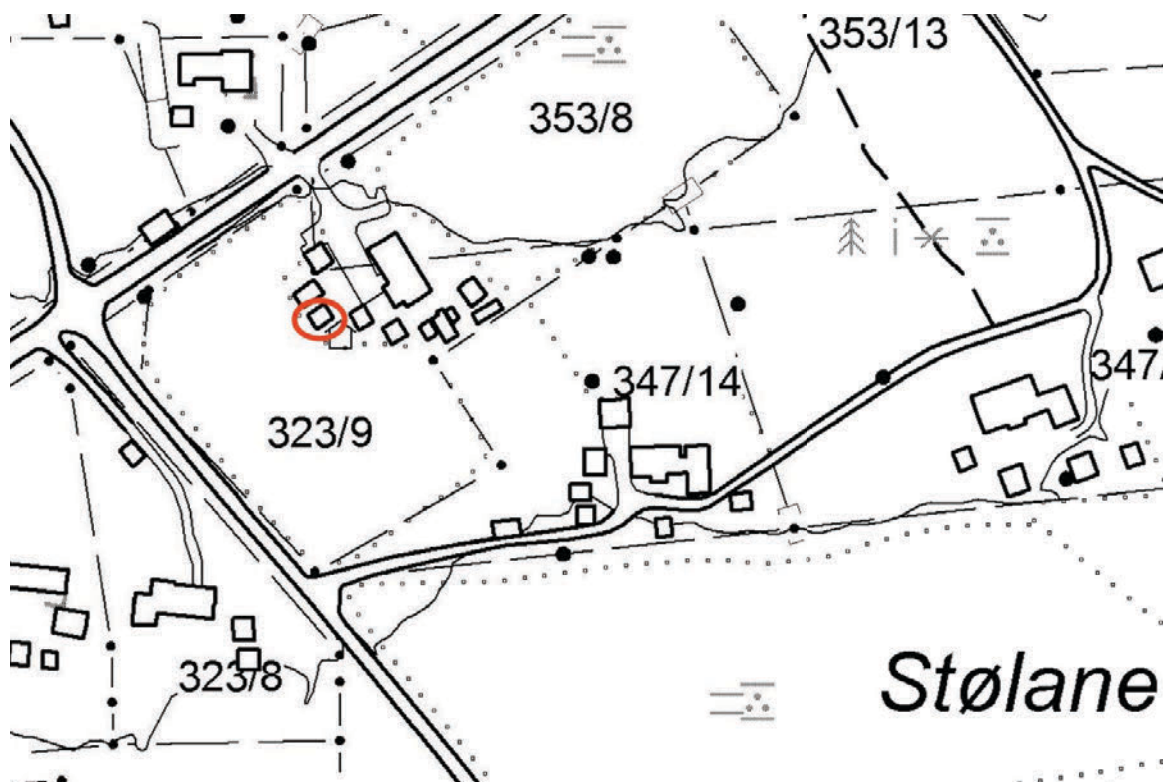
Opprinnelse: Plantet på hyttetaket for ca. 20 år siden, med planter fra torvtak på Nordre Røssummoen i Kvam (Kari Røssummoen pers. medd.), hvor arten fortsatt finnes (se lok. 15).

Status: Intakt. Det ble registrert ca. 10 små, men frodige individer på den sørvendte delen av taket på den sørvestre hytta på tunet. På de andre torvtakene var det mye grasløk, men pipeløk ble kun registrert på denne hytta. For øvrig flere artsrike torvtak, både tørre og frisk-fuktige, med bla. basekrevende arter som hårstarr, fjelltistel og

jåblom.

Figur 23. Av 7 hus og hytter med torvtak på Jenssonsætra, vokste pipeløk kun på sørsida av denne hytta.

Figur 24. Hytte med torvtak på Jenssonsætra, med forekomst av pipeløk.

Fra Nord-Fron kommune ellers kan nevnes at Artur Tørisen hadde plantet inn pipeløk i hagen i Leikaveien 31 på Kvam i 1993/94, og at Margit Venåsen på Ruste på Vinstra hadde plantet inn arten bak uthuset tidlig på 1990-tallet med frø fra Berit Viken på Hundorp (Schwencke 1996).

Gerd Steig (pers. medd.) opplyser at faren plantet pipeløk på hyttetak på Valsætrin i Sør-Fron (se lok. 6), trolig med løk fra Engom på baksida i Kvam – som var farens hjemsted. Dette er ikke verifisert, og derfor ikke regnet som eget funn.

3.3.5 Sel kommune

18. Søre Ellingsbø, Heidal

Befart 10.8.2016

Beskrivelse/beliggenhet: Gård på solsida i nedre del av Heidal.

Kilder/registreringer: Schwencke (1996) oppgir at Bård Bårdløykken har foto som viser store mengder pipeløk på naboens torvtak. Bård Bårdløykken (pers. medd.) kan fortelle at dette var på Søre Ellingsbø, også kalt Gamle Ellingsbø, men at det ble skiftet til bølgeblikk på taket for 9-10 år siden. Pipeløykken ble da bevart både i hagen på Bårdløykken, og på torvtak på Bårdløykkjesætre på Kvernbrusætrin på sørsida av Heidal. I hagen på Bårdløykken kommer pipeløykken noe uregelmessig. Søre Ellingsbø kan teoretisk være samme funnsted som pipeløk er belagt fra i 1912; "Vågå hd.: Hedalen" (Artsdatabanken 2016b).

Opprinnelse: Ukjent.

Status: Utgått.

19. Bårdløykkjesætre, Kvernbrusætrin, Heidal

Befart 10.8.2016

Beskrivelse/beliggenhet: Gård på solsida i nedre del av Heidal.

Kilder/registreringer: Fire av i alt 6 bygninger på setra har torvtak, og pipeløk finnes i følge eieren Bård Bårdløykken (pers. medd.) med noen få individer på taket av kokkhuset. Under befaringen 10.8.2016 ble ikke pipeløykken oppdaget.

Opprinnelse: Flyttet fra torvtak på Søre Ellingsbø i Heidal for 9-10 år siden, da en bygning med torvtak her ble kledt med bølgeblikk (Bård Bårdløykken pers. medd.).

Status: Intakt, svært sparsom forekomst (Bård Bårdløykken pers. medd.).

20. Søre Breden

Georeferanse (UTM 32N): 529005 6845185

Befart 2.8.2016

Beskrivelse/beliggenhet: Gård langs vestsida av Lågen sør for Otta.

Kilder/registreringer: Registrert første gang av Hans Schwencke i 1993 (Høiland 1995). På torvtak på lite eldhus, som ble tatt ned høsten 1995 og bygd opp igjen som lekestue i 1996. Torva ble lagt på bakken over vinteren og lagt på igjen sommeren 1996, og løykken stod svært godt etterpå (Schwencke 1996).

Opprinnelse: "Opprinnelig innplantet fra gammelt hus ved Selsverket" (Schwencke 1996). Karen Marie Breden, mor til innehaver Knut Romsås Breden, kunne fortelle at hennes mor hadde flyttet løykken fra stabburstaket på hennes hjemsplass Nordre Kleivmellom (på baksida mellom Otta og Selsverket) til Søre Breden for 50-60 år siden.

Status: Intakt. God bestand på sørsida av taket (50+ individer), ingen planter på nordsida.

Figur 25. Plasseringen av lekestua på Søre Breden, hvor det er torvtak med god bestand av pipeløk på sørsida.

Figur 26. Lekstuetaket har tett bestand av pipeløk på sørsida. Foto: Bjørn Harald Larsen.

21. Kongsvegen 6 (227/2)

Georeferanse (UTM 32N): 528836 6848800

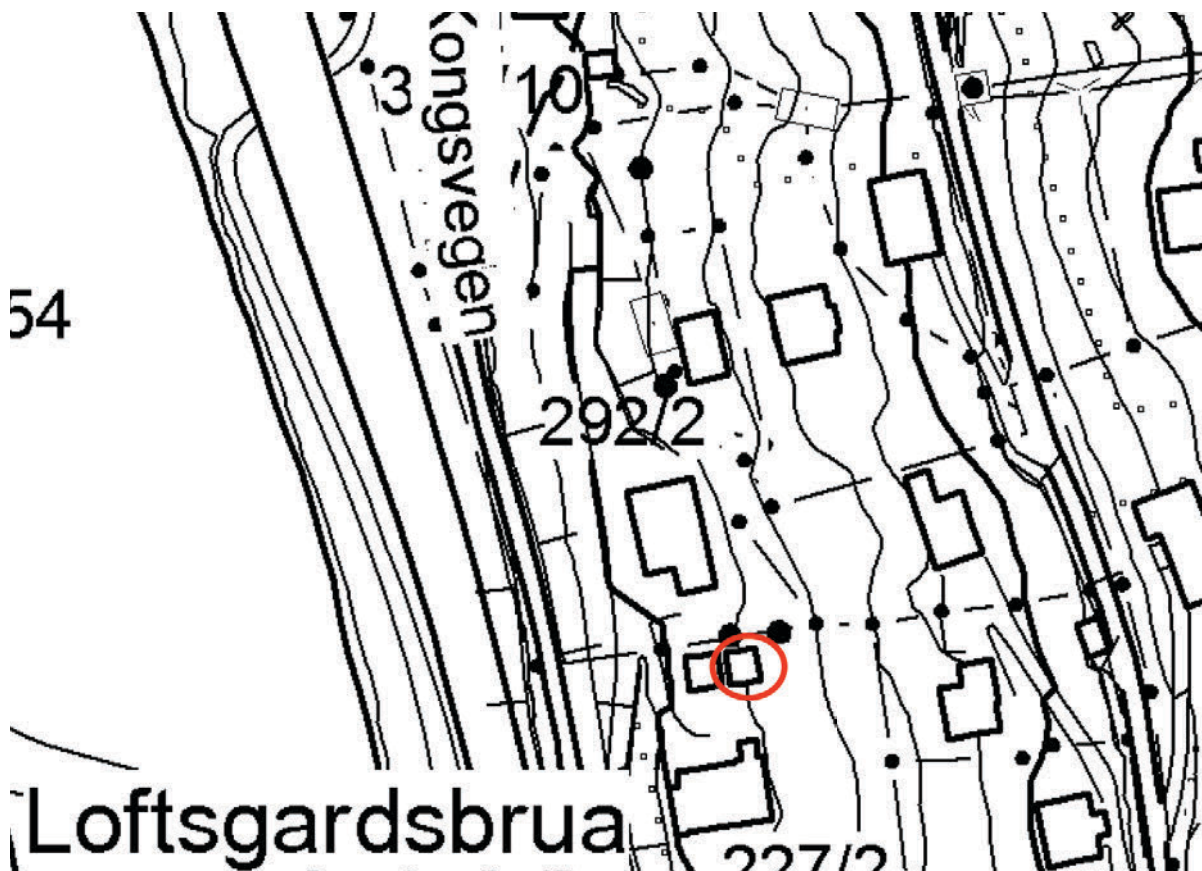
Befart 2.8.2016

Beskrivelse/beliggenhet: Større boligeiendom i Kongsvegen øst for E6 på Otta. I tillegg til bolighuset er det to hytter på eiendommen, den ene med torvtak.

Kilder/registreringer: Registrert første gang i 1993/94 (Schwencke 1996), uten angivelse av habitat eller mengde.

Opprinnelse: "Opprinnelig fra Skredderstuen" (Schwencke 1996). Skreddarstugu ligger langs østsida av E6 sør for Selsverket (se lok. 29).

Status: Intakt. Tett bestand av kraftige planter (30-40 cm høye) på torvtak på ei lita hytte nord for bolighuset på eiendommen. Det var flest på vestsida, trolig 100-200 individer, mens det var ca. 25 individer på østsida.

Figur 27. Hytte med torvtak og forekomst av pipeløk i Kongsvegen 6 på Otta.

Figur 28. Østsida av hyttetaket, hvor det vokste ca. 25 individer. Vestsida hadde tettere bestand – trolig over 100 individer. Foto: Bjørn Harald Larsen.

22. Kongsvegen 18

Georeferanse (UTM 32N): 528781 6849044

Befart 2.8.2016

Beskrivelse/beliggenhet: Boligtomt i Kongsvegen øst for E6 på Otta.

Kilder/registreringer: Høiland (1995) omtaler "*noen eks. på mur i hagen*", registrert av B. Andersen i 1993 som et nyfunn. Ikke nevnt av Schwencke (1996).

Opprinnelse: Ukjent.

Status: Intakt. 7-8 individer på mur mellom Kongsvegen 16 og Kongsvegen 18. Vokser nederst i en tørrbakke med arter som skjermesveve, fagerknoppurt, rødknapp, gjeldkarve og dunkjempe. Dette er det nærmeste som ble registrert av naturalisert pipeløk i 2016, utenom planter som hadde frødd seg nedenfor torvtak. Her ble det ikke registrert torvtak i nærheten.

Figur 29. Tørrbakken i Kongsvegen 18 hvor pipeløken ble funnet.

Figur 30. Pipeløken vokste på tørrbakke i overkant av en mur mellom Kongsvegen 16 og 18. Foto: Bjørn Harald Larsen.

23. Otta

Beliggenhet/kilder/registreringer: I samlingene ligger det belegg av pipeløk fra "Otta" datert 1898, 1906, 1936 ("*Otta: torvtak v. Landeveien*") og 1938 (Artsdatabanken 2016b). Sannsynligvis gjelder dette et hus med torvtak nær Otta sentrum. Andre funnsteder i nærheten ville vært naturlig å stedfeste til et gårdsnavn eller eksempelvis Selsverket og ikke Otta.

Status: Utgått, det finnes ikke lenger bygninger med torvtak i Otta sentrum.

24. Flåten

Beskrivelse/beliggenhet: Lite bruk i den bratte og østvendte lia vest for Otta sentrum.

Kilder/registreringer: Pipeløk ble belagt i 1934 av Gunnar Samuelsson og A. Zander fra "*Flaaten, in tectis turfosis*", dvs. på torvtak (Artsdatabanken 2016b).

Status: Utgått. Alle bygningene på Flåten hadde skifertak i 1993 (Høiland 1995).

25. Skreddarstugu

Beskrivelse/beliggenhet: Liten plass (trolig gammel husmannsplass) langs østsida av E6 ca. 1 km nord for Otta sentrum.

Kilder/registreringer: Nyfunn omtalt av Høiland (1995): "*Selsverket, E6, østre side, uthus,, NP 293 513, 1718 IV. Siste registreringsår: 1993. Registrert av: H. Schwencke, K. Høiland og E. Bendiksen.*"

Status: Nyfunn, (sannsynligvis samme forekomst som R. Nordhagen og R.Y. Berg (pers. medd.) fant i 1960-åra) høsten samme år (1993) ble huset revet og solgt fordi taket råtnet, arten ble tatt vare på og omplanta (H. Schwencke in lit.)." Uthuset stod på plassen Skreddarstugu i følge Hans Schwencke (i epost 22.11.2016).

Opprinnelse: Ukjent. Pipeløken som nå vokser på hyttetaket i Kongsvegen 6 ble tatt fra torvtak på Skreddarstugu (Schwencke 1996).

Status: Utgått. Bygningen ble tatt ned og solgt i 1993. Usikkert om det var i 1993 det ble tatt pipeløk fra Skreddarstugu og plantet i Kongsvegen 6 eller om det skjedde tidligere.

26. Nordre Kleivmellom

Befart 2.8.2016

Beskrivelse/beliggenhet: Gårdsbruk ca. 1,5 km nord for Otta sentrum, langs vestsida av Lågen.

Kilder/registreringer: Ikke omtalt verken av Høiland (1995) eller Schwencke (1996), og heller ingen funn i Artskart fra lokaliteten. Pipeløken på lekestuetaket på Søre Breden stammer fra torvtak på Nordre Kleivmellom (se lok. 24). Den ble plantet inn der for 50-60 år siden, slik at forekomsten på stabburet på Nordre Kleivmellom må ha bestått i hvert fall fram til ca. 1960.

Opprinnelse: Ukjent.

Status: Utgått. Alle takene på Nordre Kleivmellom er nå tekket med skifer, takpapp eller bølgeblekk.

27. Søre Kleivmellom sætre

Georeferanse (UTM 32N): 535268 6852775

Befart 2.8.2016

Figur 31. Hytta med pipeløk på torvtak på Søre Kleivmellom sætre. Navnsettingen er forskjøvet noe på katet.

Beskrivelse/beliggenhet: Setertun i sørvestre del av setergrenda Mysusæter mot Rondane øst for Otta.

Kilder/registreringer: Ikke omtalt verken av Høiland (1995) eller Schwencke (1996), derimot på Otta2000 sine hjemmesider på Internett (<http://www.otta2000.com/Diverse/Pipeløk/pipeløk.htm>).

Opprinnelse: Professor Kristine Bonnevie kjøpte hytta (som kalles Gamlebua) i 1924, og Knut Bryn (Bonnevies grandnevø) har bilder som viser at pipeløken ikke var på taket i begynnelsen av 1930-årene; og Bryn antar at Bonnevie plantet den omkring 1940 (<http://www.otta2000.com/Diverse/Pipeløk/pipeløk.htm>). Opprinnelsen er ikke kjent.

Status: Intakt. 11 svært kraftige individer (opptil 0,5 m høye) på den sørvestvendte delen av torvtak på hytta. For øvrig relativt rik engflora på torvtaket med bla. flekkmure, harerug og ryllik. Størrelsen på løkene gjør at muligheten for at dette er foredlede planter må vurderes (jf. Høiland 1995). Bonnevie hadde ganske sikkert tilgang til pipeløk fra botanisk hage på Tøyen.

Figur 32. Pipeløken stod frodig og med mange sideskudd på sørvestsida av hyttetaket. Foto: Bjørn Harald Larsen.

28. Gardsætre, Kampesætrin

Georeferanse (UTM 32N): 533288 6855079

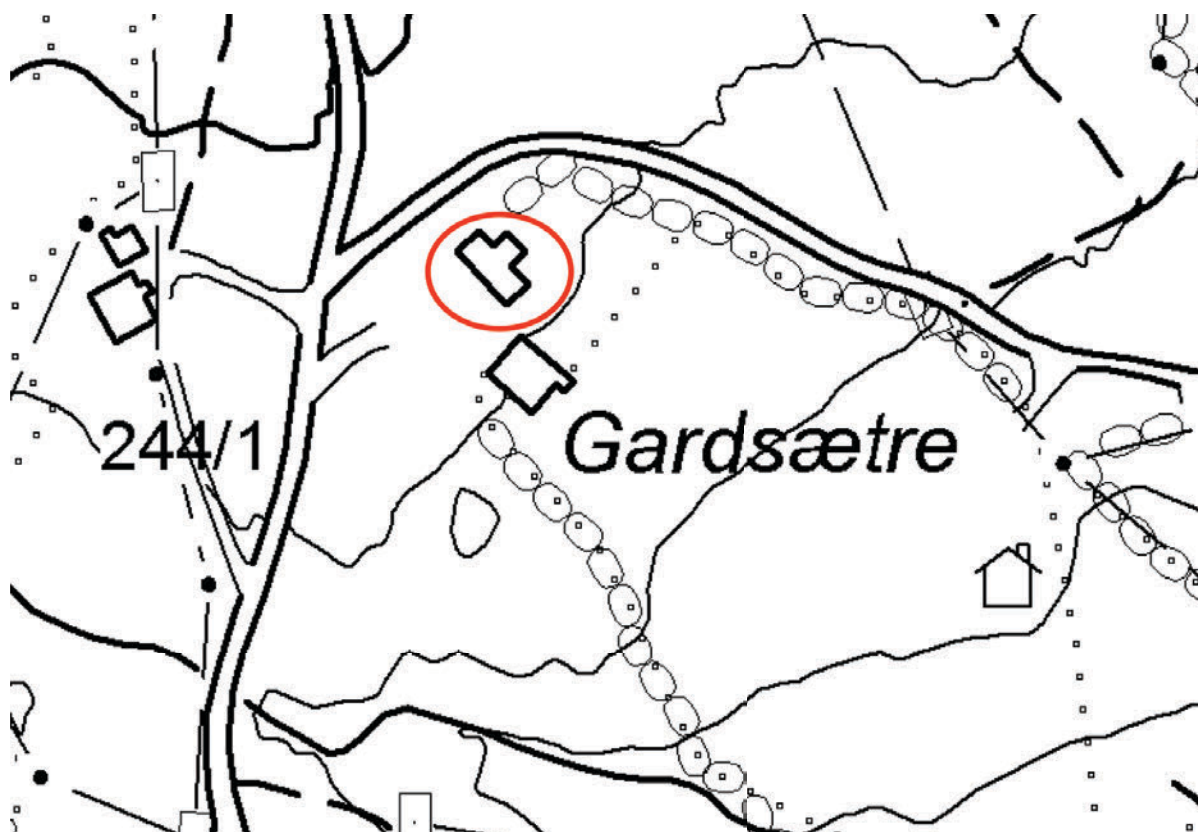
Befart 2.8.2016

Beskrivelse/beliggenhet: Seter innenfor setergrenda Kampesætrin på fjellet inn mot Rondane fra Selsverket.

Kilder/registreringer: Schwencke (1996) omtaler pipeløk på taket på gammelt hus bygd i 1841 på Gardsætre.

Opprinnelse: Ukjent, men eier Einar Lie (pers. medd.) anser det som sannsynlig at løken er tatt med fra Garden gård øst for E6 på Selsverket. Han kunne også fortelle at flere naboer på Kampesætrin har fått avleggere av løken opp gjennom, uten at de har klart å få løkene til å trives. Schwencke (1996) sier videre at "*pipeløken har vært overflyttet og gjenplantet flere ganger når taket har vært restaurert.*"

Status: Intakt. 4 små individer ned mot torvstokken på selet på setra (den sørvestvendte delen av taket). Rik engflora for øvrig på torvtaket, inkludert flekkmure, blåklokke, gulaks, hvitbladtistel, ryllik og rosenrot.

Figur 33. Selet på setra hvor det vokser pipeløk på den sørvestvendte delen av torvtaket.

Figur 34. Det ble registrert 4 individer helt ned mot torvstokken over inngangspartiet på selet. Foto: Bjørn Harald Larsen.

29. Hole, Selsverket

Georeferanse (UTM 32N): 528383 6852748

Befart 2.8.2016

Beskrivelse/beliggenhet: Gård på baksida (vest for Lågen), nordvest for Selsverket.

Kilder/registreringer: Omtales som nyfunn av Høiland (1995), påvist på løetak av Hans Schwencke i 1993. Schwencke (1996) sier videre at taket er restaurert og pipeløken tilbakeplantet.

Opprinnelse: Ukjent.

Status: Intakt. Tett bestand på sørsida av løetaket, trolig flere 100 individer. På nordsida ble det ikke registrert pipeløk. Derimot flere individer nedenfor taket på sørsida som har spirt fra frø. Eier Bjørn Bjørnvolden kunne fortelle at låa ble restaurert i 1996. Torva ble da tatt ned og lagt på igjen, og pipeløken klarte seg veldig bra. Han mener løken har vært på dette taket siden 1800-tallet (<http://www.otta2000.com/Diverse/Pipeløk/pipeløk.htm>).

Figur 35. Løa med torvtak og forekomst av pipeløk på Hole nordvest for Selsverket.

Figur 36. Pipeløken stod tett på sørsida av løetaket, mens det ikke var noe å finne på nordsida. Foto: Bjørn Harald Larsen.

30. Skjena, Selsverket

Georeferanse (UTM 32N): 529121 6853287

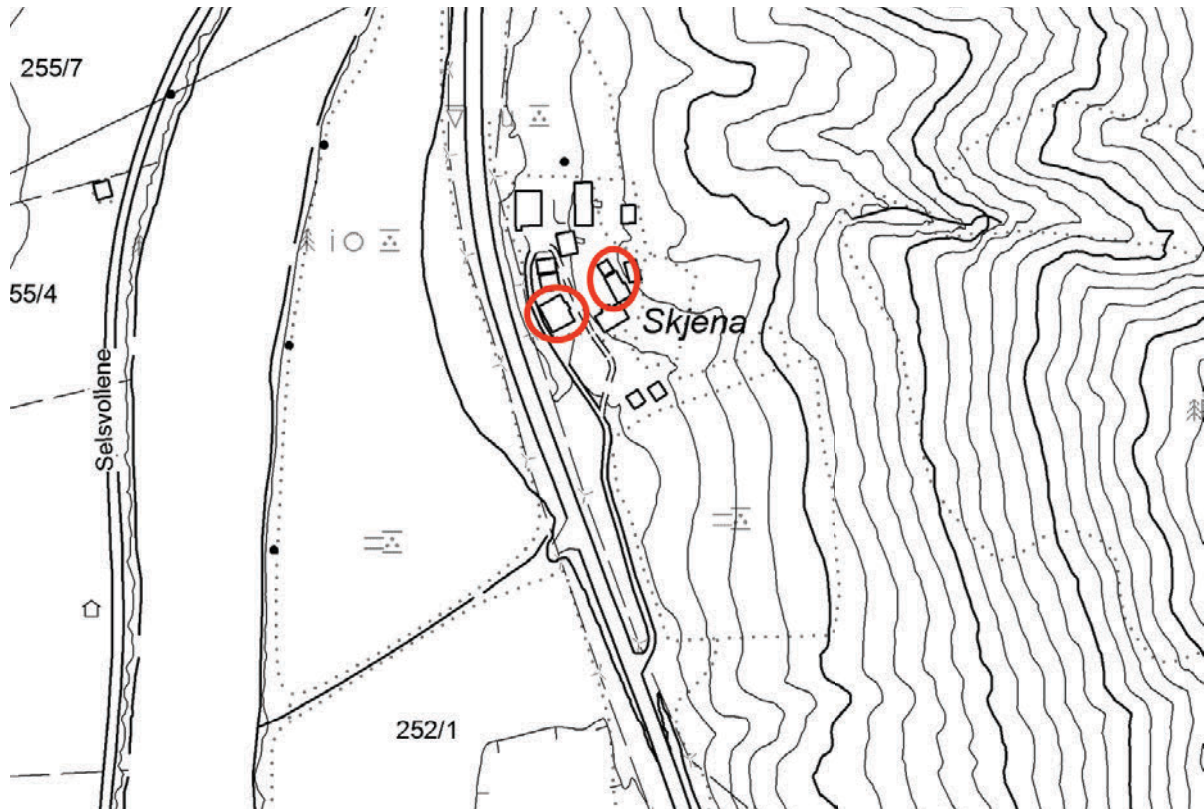
Befart 2.8.2016

Beskrivelse/beliggenhet: Gård på solsida, langs østsida av E6 ca. 0,5 km nord for Selsverket.

Kilder/registreringer: Pipeløk ble første gang registrert på Skjena av Hartvig Johnsen i 1906; "*Krist. Sel, paa smietaget paa gaarden*" (Artsdatabanken 2016b). Skjena ble besøkt av Klaus Høiland i 1993 uten at arten ble registrert (Høiland 1995), og Høiland omtaler den som sannsynligvis utgått. Ikke omtalt av Schwencke (1996).

Opprinnelse: Ukjent.

Status: Intakt. Pipeløk ble funnet på tre bygninger, som var de eneste tre bygningene med torvtak på tunet nå. På stabburet var det tett bestand på sørsida (trolig opp mot 100 individer) og flere titalls individer også på nordsida. På løe/redskapsskjul, som står svært tett inntil stabburet mot sør, ble det kun funnet ett individ ned mot torvstokken på vestsida. På våningshuset ble det observert ett individ på mønet mot sør, samt spredte individer på den vestvendte delen. Dette torvtaket var dominert av lintorskemunn.

Figur 37. De tre bygningene med pipeløk på Skjena (våningshus, løe/redskapsskjul og stabbur).

Figur 38. Torvtaket på våningshuset var dominert av lintorskemunn, med kun ett individ av pipeløk på mønet mot sør.
Foto: Bjørn Harald Larsen.

Figur 39. På sørsida av stabburet var det tett bestand av pipeløk, mens det kun ble funnet ett individ på løetaket som står tett inntil stabburet mot sør. Foto: Bjørn Harald Larsen.

31. Søre Geitsida, Selsverket

Georeferanse (UTM 32N): 528001 6853485

Befart 2.8.2016

Beskrivelse/beliggenhet: Gård på baksida nordvest for Selsverket.

Kilder/registreringer: Registrert første gang på løetaket på gården av H. Schwencke, K. Høiland og E. Bendiksen i 1993 (Høiland 1995). På gammelt torvtak (Schwencke 1996). Siden har Anders Breili lagt inn registrering av pipeløk på Søre Geitsida fra 2005 i Artsobservasjoner.

Opprinnelse: Ukjent. Trolig en av de aller eldste "opprinnelige" forekomstene av pipeløk i Norge. Bygningen er fra 1700- eller 1800-tallet i følge eier Randi Jorun Gjetsiden.

Status: Intakt. Pipeløken spredt på torvtak på forfallen låve (mest på vestsida og i nedre del), og i tillegg hadde den frødd seg på låvebrua mot vest. Torvtaket har også 10-15 reirhull av sandsvale (NT).

Figur 40. Låven på Søre Geitsida hvor det vokser pipeløk både på torvtaket og på låvebrua.

Figur 41. Det ble registrert mest pipeløk på den vestvendte delen av låvetaket. Foto: Bjørn Harald Larsen.

Figur 42. Pipeløken hadde også frødd seg på låvebrua. Foto: Bjørn Harald Larsen.

32. Nordre Geitsida, Selsverket

Georeferanse (UTM 32N): 527770 6853660

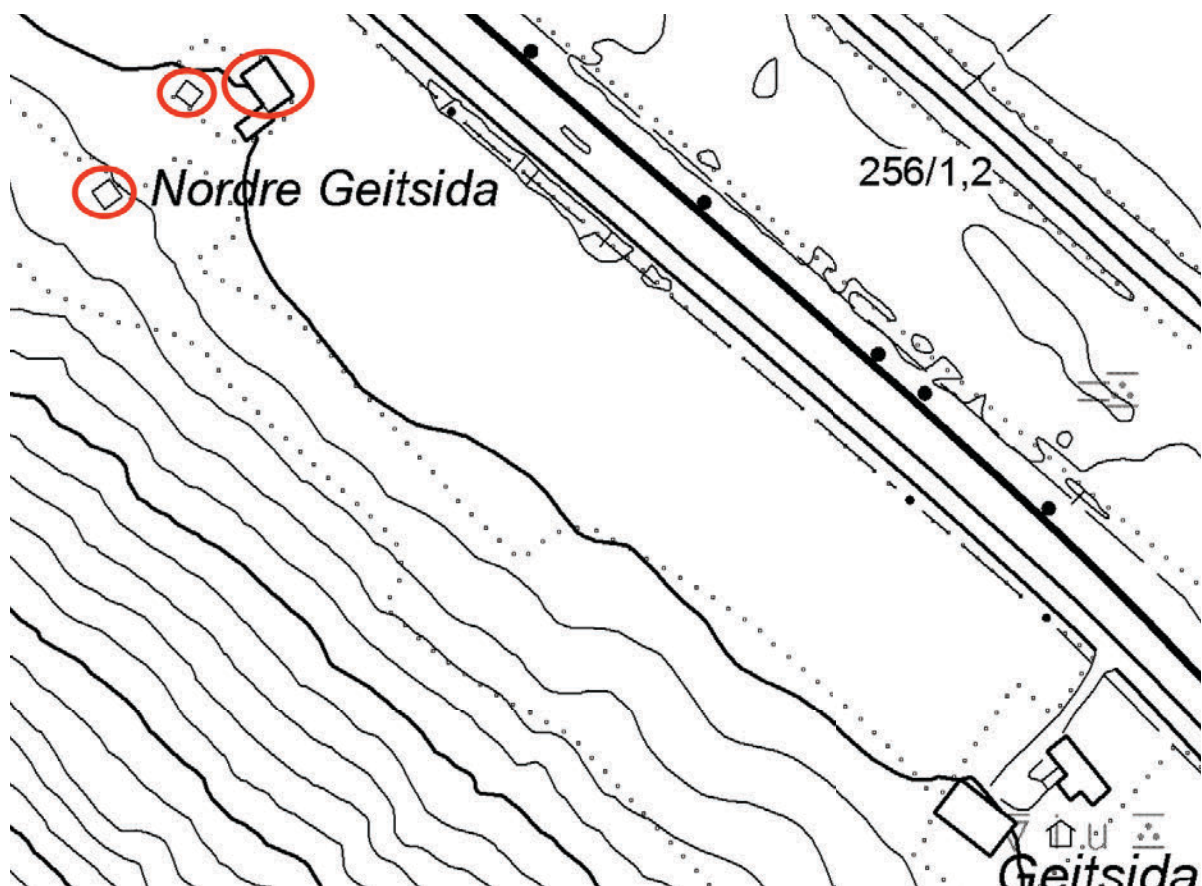
Befart 2.8.2016

Beskrivelse/beliggenhet: Gård på baksida nordvest for Selsverket.

Kilder/registreringer: Høiland sier følgende om Nordre Geitsida: "*Otta, nord for Geitsida, fraflytta bruk, hustak (Fig. 1 og 2), NP278 538, 1718 IV. Siste registreringsår: 1993. Registrert av: H. Schwencke, K. Høiland og E. Bendiksen. Status: Nyfunn, på tre gamle hus, men takene på to av dem er i dårlig forfatning.*" Flere botanikere har registrert pipeløk på gården etter det, og siste registrering er fra 2012 av Anders Breili (Artsdatabanken 2016b).

Opprinnelse: Ukjent. Sannsynligvis en av de aller eldste "opprinnelige" forekomstene av pipeløk i Norge. Alle bygningene er trolig fra 1700-tallet i følge eier Randi Jorun Gjetsiden.

Status: Intakt. Pipeløk ble registrert på 3 av 4 bygninger i forfall (stall, låve og stabbur), med noen titalls individer på hver bygning. I tillegg hadde den frødd seg på låvebrua også her.

Figur 43. På Nordre Geitsida vokser pipeløken på 3 av 4 bygninger med torvtak.

Figur 44. Pipeløken på Nordre Geitsida vokser på bygninger i forfall, og det er nødvendig med restaureringstiltak for å sikre forekomsten på sikt. Foto: Bjørn Harald Larsen.

Figur 45. To av de tre nederste bygningene på gården har pipeløk, i tillegg til staburret som står bak forstandpunktet. Eier Randi Jorun Gjetsiden deltok under registreringen. Foto: Bjørn Harald Larsen.

33. Formofetten, Nord-Sel

Georeferanse (UTM 32N): 526010 6854880

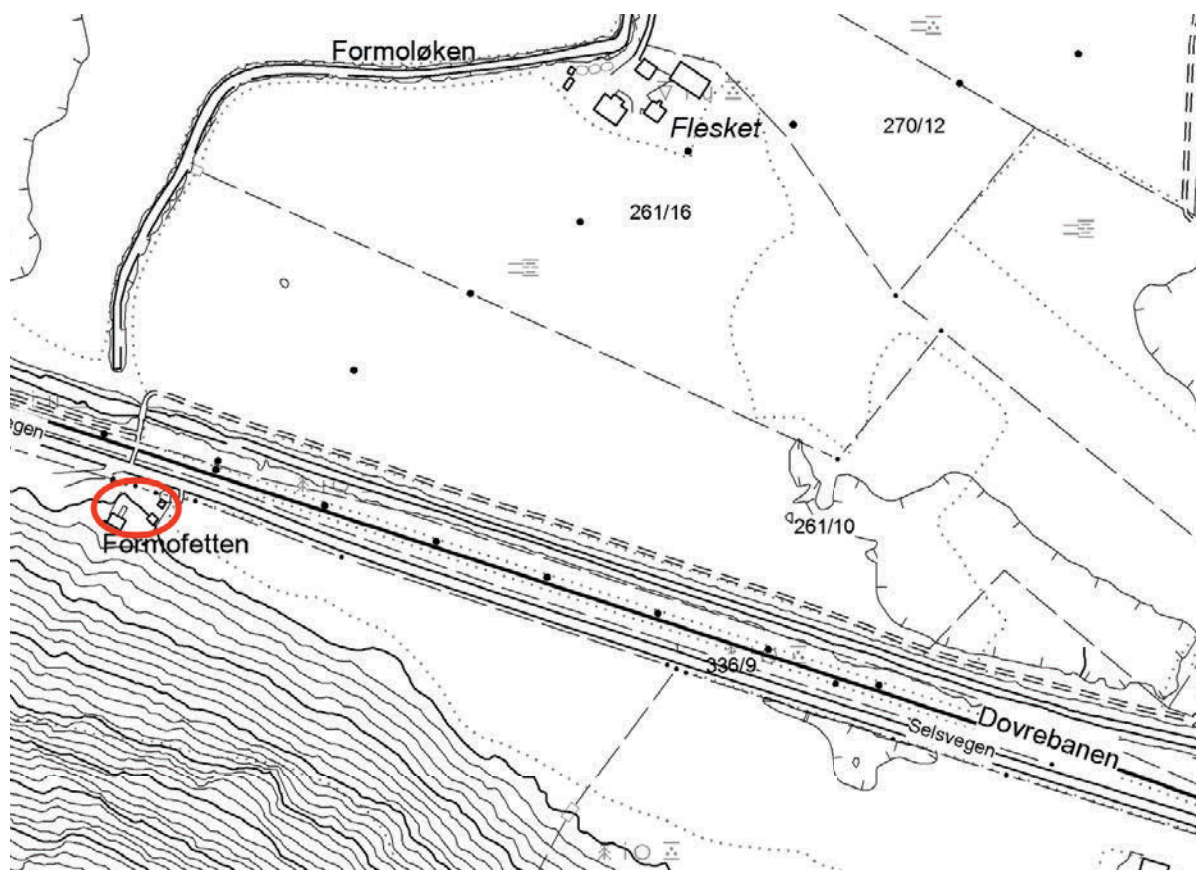
Befart 2.8. og 7.9.2016

Beskrivelse/beliggenhet: Fraflyttet plass på baksida mellom Selsverket og Nord-Sel.

Kilder/registreringer: Registrert her første gang av Eli Fremstad i juli 2012 ("*på torvtak i forlatt plass*") og senere av Anders Breili i august 2012 ("*sparsomt på torvtak*") (Artsdatabanken 2016b).

Opprinnelse: Sannsynligvis har Formofetten hatt pipeløk i lang tid (gamle torvtak).

Status: Trolig utgått. Pipeløk ble ikke gjenfunnet i august 2016 på tross av grundig leting. Torvtakene bar preg av gjengroing og bygningene var i forfall (torvtak på tre små bygninger). Torvstokken og den helt nedre delen av torvtaket på det vesle våningshuset nærmest vegen hadde nylig falt ned. Muligens var det her pipeløken vokste.

Figur 46. På Nordre Geitsida vokser pipeløken på 3 av 4 bygninger med torvtak.

Figur 47. Bygningene på Formofetten var i forfall, og torvtakene var gamle og preget av gjengroing med mose og bringebær. Foto: Bjørn Harald Larsen.

34. Formo, Nord-Sel

Beskrivelse/beliggenhet: Gård på solsida mellom Selsverket og Nord-Sel.

Kilder/registreringer: Pipeløk ble registrert og belagt fra Formo av Ingvar Aas i 1898 (Artsdatabanken 2016b). Lokaliteten ble befart av Klaus Høiland i 1993, og alle takene på gården var da kledt med skifer (Høiland 1995).

Opprinnelse: Ukjent.

Status: Utgått.

35. Haugstulen, Sagdalen

Beskrivelse/beliggenhet: Haugstulen ligger øverst i grenda Sagdalen i Nord-Sel.

Kilder/registreringer: Gamlestua på gården hadde lauktak med pipeløk fram til den ble revet og solgt på begynnelsen av 1980-tallet.

Opprinnelse: Ukjent, trolig en gammel lokalitet.

Status: Delvis intakt. Pipeløken ble bevart i hagen på Haugstulen, hvor den står kommer hvert år (Per Magne Haugstulen pers. medd.). Flere løker ble også tatt vare på og videreplantet på stabburs-taket på Skogstad (se lok. 36).

36. Skogstad, Sagdalen

Georeferanse (UTM 32N): 520475 6855600

Beskrivelse/beliggenhet: Lite småbruk i øvre del av grenda Sagdalen sørvest for Nord-Sel.

Figur 48. Bygninger på Åbakken med forekomst av pipeløk i 2016.

Kilder/registreringer: Det foreligger ingen registreringer fra lokaliteten.

Opprinnelse: Planter tatt fra torvtak på Haugstulen lenger opp på Høyberg da et gammel stue med lauktak der ble tatt ned og solgt tidlig på 1980-tallet. Pipeløken ble plantet på stabburet på Skogstad.

Status: Intakt. Pipeløk vokser fortsatt på stabburstaket (Kjell Haugstulen pers. medd.). Ikke befart (opplysning mottatt i november 2016).

37. Åbakken, Sagdalen

Georeferanse (UTM 32N): 520950 6856080

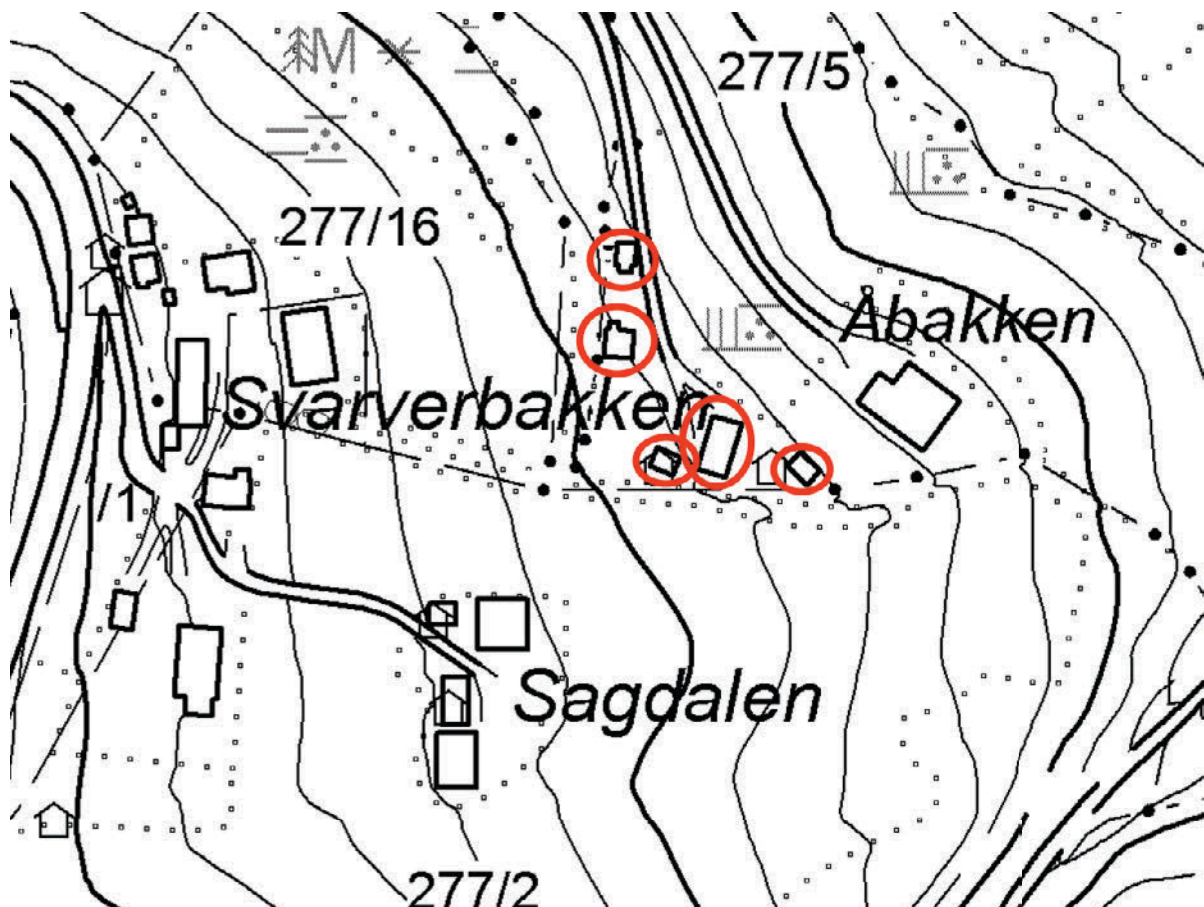
Befart 2.8.2016

Beskrivelse/beliggenhet: Lite småbruk i Sagdalen sørvest for Nord-Sel.

Kilder/registreringer: Innmeldt i forbindelse med Gudbrandsdalen Botaniske Forenings opprop i lokalavisene om pipeløk i 1993/94. Lokaliteten ble da befart og beskrevet slik "*Restaurerte tak, tilbakeplantet*" (Schwencke 1996).

Opprinnelse: Ukjent. Trolig har det vært pipeløk på torvtak gjennom mange generasjoner på plassen.

Status: Intakt. Pipeløk ble funnet på i alt 5 bygninger med torvtak (låve, stabbur, fjøs og to eldhus). God bestand både på stabburet og fjøset, noe mindre på de andre bygningene. Den hadde vært borte fra fjøset en periode (Eldri Svelstad pers. medd.). Alle takene har blitt restaurert i de senere årene (torva tatt ned og lagt tilbake). Det var kolonier med sandsvale (NT) på låven (10-15 reirhull) og stabburet (5-10 reirhull).

Figur 49. Bygninger på Åbakken med forekomst av pipeløk i 2016.

Figur 50. Låve, fjøs og eldhus på Åbakken i Sagdalen, alle med forekomst av pipeløk. Foto: Bjørn Harald Larsen.

Figur 51. Alle takene hadde blitt restaurert relativt nylig, og pipeløken hadde klart seg bra etter at torva hadde blitt tatt ned og lagt på plass igjen. Pipeløken var avblomstret på befaringstidspunktet. Foto: Bjørn Harald Larsen.

38. Nerøygarden, Nord-Sel

Georeferanse (UTM 32N): 521678 6856554

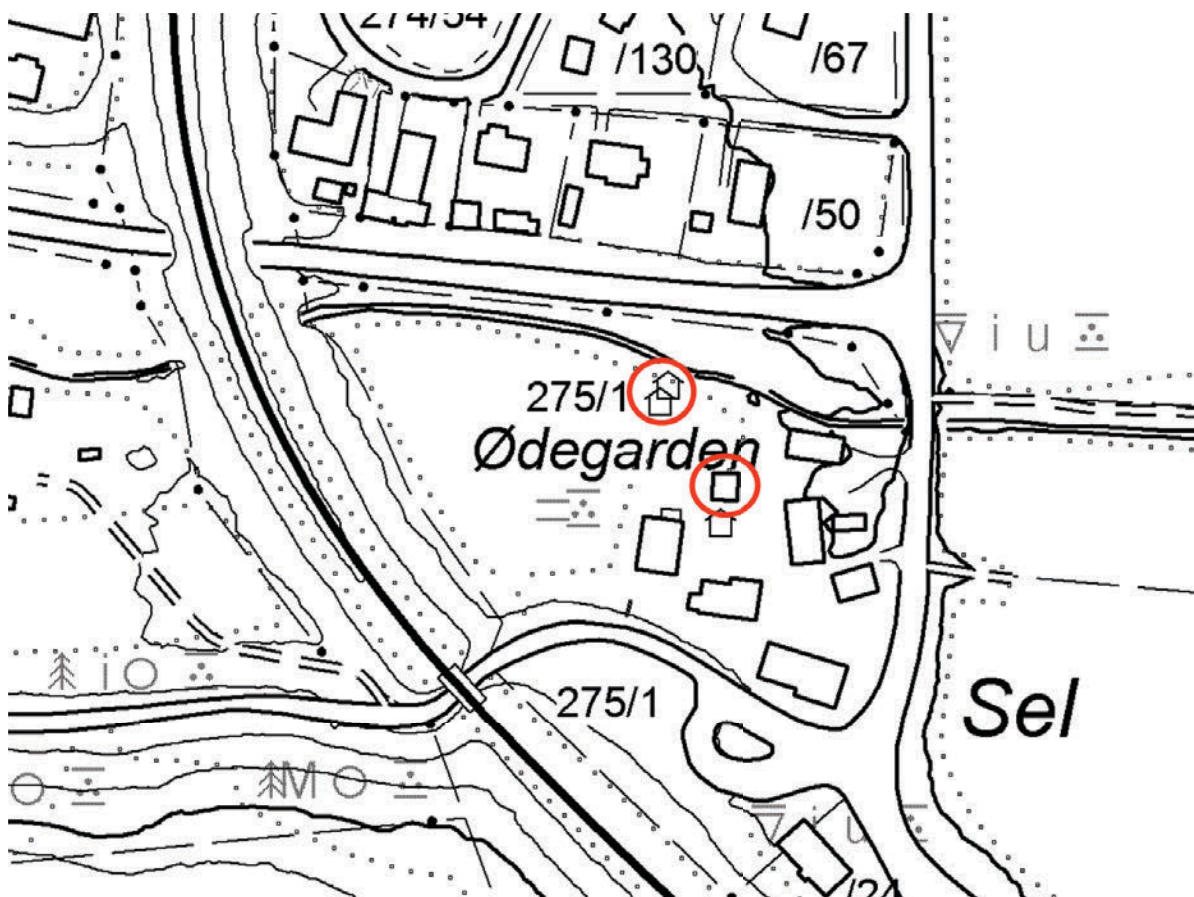
Befart 2.8.2016

Beskrivelse/beliggenhet: Bruk i Nord-Sel sentrum, ved avkjøringa til Vågå.

Kilder/registreringer: Innmeldt i forbindelse med Gudbrandsdalen Botaniske Forenings opprop i lokalavisene om pipeløk i 1993/94. Lokaliteten ble da befart og beskrevet slik "2 restaurerte torvtak, gjeninnplantet" (Schwencke 1996). Tore Berg og Anders Bryn registrerte pipeløk på "Laugård, Nedregarden, på hustakene, rikelig" i 2002 (Artsdatabanken 2016b). Anders Bryn (epost 7.8.2016) bekrefter at dette er en forveksling med Nerøygarden. Bryn var også innom lokaliteten i 2015 og registrerte pipeløk på stabburstaket.

Opprinnelse: Ukjent. Bygningene er trolig fra før 1850, sannsynligvis enda eldre (Ingrid Sørli Dokken pers. medd.).

Status: Intakt. Registrert på to torvtak også nå. Stabburet hadde tett bestand mot sør (ca. 100 individer), samt noen få individer mot nord, mens et lite eldhus i hagen hadde ca. 25 individer på glissen torv. I tillegg har løken frødd seg nedenfor sida av stabburet og på en mur et lite stykke unna. Plantene på bakken var store (30-40 cm), mens de på taket var klart mindre. På eldhuset hadde det vært mer pipeløk tidligere. Taket ble restaurert i 2015, og torva tatt av og lagt opp igjen. Løken stod frisk og frodig her, men med færre individer enn tidligere (Ingrid Sørli Dokken pers. medd.).

Figur 52. Plassering av stabbur og eldhus (nærmest vegen i nord) med pipeløk på Nerøygarden i Nord-Sel.

Figur 53. Tett bestand av pipeløk på stabburstaket mot sør. Foto: Bjørn Harald Larsen.

Figur 54. Eldhuset var nylig restaurert, og pipeløk stod spredt med frisk og frodig på det glisne torvtaket. Foto: Bjørn Harald Larsen.

39. Moen, Laurgård

Beskrivelse/beliggenhet: Flere små bruk langs vestsida av Lågen i Nord-Sel.

Kilder/registreringer: Det foreligger flere belegg av pipeløk i norske samlinger fra Moen i Sel; "*Tilsynelatende vild på tørvtager ved Moen i Gudbrandsdalen*" (Robert Collett i 1864), "*Moen i Sel*" (W. Boeck i 1869), "*Sell, Laurgård - Moen*" (E. Ryan i 1903) og "*Moen i Sell, Gudbrandsdalen*" (Boye Strøm 1924) (Artsdatabanken 2016b). Med unntak av Ryans belegg fra 1903, har Høiland (1995) tolket funnene å være fra Moen sør for Sjoa. Langt mer sannsynlig er det at de alle er fra Moen ved Laurgård i Nord-Sel. I dag blir gjerne hele tettbebyggelsen i dette området omtalt som Nord-Sel. Tidligere utgjorde området sør for Lågen tettstedet Sel, mens kun området nord for Lågen het Nord-Sel. Fram til 1907 lå Heidal og Sjoa under Vågå (Vaage) herred, slik at Moen ved Sjoa nok ville fått Vågå/Vaage som kommune på funnetiketten. Moen i Sel(l) refererer dermed temmelig sikkert til Moen ved Laurgård. Det understøttes også av at Robert Collett oppholdt seg på Laurgård under sin reise gjennom Gudbrandsdalen i 1864 (Collett 1866). Høiland (1995) viser også til en registrering fra "*Sel, Lårgård (?) (Lausgård)*", registrert av E. Ryan i 1903. Den ligger ikke inne i Artskart pr. 22.11.2016 (Artsdatabanken 2016b). Trolig er dette en dobbeltkollekt av funnet "*Sell, Laurgård – Moen*" (se over). Ut fra funn i Artskart er det ingenting som tyder på at pipeløk har blitt registrert på selve Laurgård noen gang.

Status: Utgått. Moen består av tre små bruk (Søre Moen, Midtre Moen og Nordre Moen). Flere mindre bygninger på disse brukene hadde torvtak, men pipeløk ble ikke funnet på noen av disse 2.8.2016. På Laurgård var det en relativt ny bygning med torvtak, også den uten pipeløk.

40. Øygardsætre/Grindstugusætre, Høvringen

Beskrivelse/beliggenhet: Setrer i nordre del av setergrenda Høvringen på fjellet øst for Rosten.

Kilder/registreringer: Toril Sollihøgda meldte inn forekomst av "pipeløk på torvtak på Høvringen innover mot Gridstuguteigen/Øigardssæter/Vardhøi" på 1990-tallet, mens Aud Morken, Otta, oppga å ha pipeløk på hyttetaket på Høvringen (Schwencke 1996). Dette kan dreie seg om samme funnsted, men ingen av lokalitetene ble oppsøkt av GBF den gangen.

Status: Usikker. Det ble lett etter pipeløk på torvtak omkring Nedre Øygardsætre, Grindstugusætre, Skåråsætre og langs Lomsetervegen og Vardmorkvegen på Høvringen i 2016 uten resultat.

41. Høvringsæteren (Rusten)

Beliggenhet/kilder/registreringer: Pipeløk er også belagt av Edv. Skari i 1868 fra "*Høvringsæteren. Rusten – Raichtum (?)*" (Artsdatabanken 2016b). Dette funnet er vanskelig å tolke. Rosti/Rosten-gårdene har setrer på Horgesætrin og ikke på Høvringen. Rent teoretisk kan det være samme lokalitet som Øygardsætre/Grindstugusætre, men dette er ikke sannsynlig. Sannsynligvis er det snakk om ei hvilken som helst seter på Høvringen, med Rusten som en referanse til nærmeste faste bebyggelse.

Status: Utgått.

42. Rosti

Beskrivelse/beliggenhet: Flere gårder på et platå i den østvendte lia vest for Lågen nær grensa til Dovre.

Kilder/registreringer: Høiland (1995) oppgir at pipeløk er belagt fra Rosti (Rusten) av R. Tambs Lyche i 1919. I Artskart er dette funnet nå bare benevnt Rusten. Dette er uheldig, da Rusten er navnet på flere gårder øst for Otta, mens Rosti eller Rosten er navnet på gårdene det her er snakk om nord og vest for Rosten-juvet i Lågen.

Status: Utgått. Det ble lett etter pipeløk på torvtak på alle Rosti- og Rosten-gårdene i 2016 uten resultat. Særlig Nordre Rosten hadde flere egnede torvtak.

43. Dale (småbruk ovenfor), Otta

Beskrivelse/beliggenhet: Sannsynligvis dreier det seg om et av brukene mellom Josten og Rakstad i den sørvendte lia rett vest for Otta.

Kilder/registreringer: Høiland (1995) oppgir funn av pipeløk på "Otta, småbruk ovafor Dale", registrert av K. Fossmo en gang på 1900-tallet. Dette funnet ligger ikke i Artskart og må helst betraktes som usikkert.

Status: Utgått. Ingen av småbrukene i lia ovenfor Dale har torvtak i dag.

44. Brulykkja, Ottadalen

Beskrivelse/beliggenhet: Lite bruk på østsida av Rv. 15 gjennom Ottadalen.

Kilder/registreringer: R. E. Fridtz har belagt pipeløk fra "*Sell, nedenfor Bruløkken*" i 1908 (Artsdatabanken 2016b). Brulykkja ligger ca. 4 km inn i Ottadalen fra Otta sentrum, og derfor er det sannsynlig at Nils Andreas Sørensens funn fra 1947; "*3-4 km opp i Ottadalen fra Otta st.*" (Artsdatabanken 2016b), dreier seg om samme funnsted.

Status: Utgått. Ingen bygninger verken på Brulykkja, Brue eller Granrud har lenger torvtak.

45. Åsåren, Ottadalen

Beskrivelse/beliggenhet: Lite bruk på østsida av Rv. 15 gjennom Ottadalen.

Kilder/registreringer: Det foreligger en registrering av pipeløk fra Åsåren av Odd J. Aalen i 1933 (Artsdatabanken 2016b). Høiland (1995) konkluderer med at arten er utgått, da alle takene på Åsåren var tekket med skifer i 1993. To bygninger på Nigard Åsåren ser imidlertid fortsatt ut til å ha torvtak, men disse ble ikke undersøkt i 2016 (trolig heller ikke av Høiland i 1993). Det kan ikke utelukkes at pipeløken ble funnet på Nigard Åsåren og ikke på Åsåren. Funnstedet er av Aalen benevnt som "*Åsar nord for Otta i Sel, Opland, på torvtak.*" (Artsdatabanken 2016b).

Status: Trolig utgått.

I løpet av høsten 2016 kom det inn fra tips om forekomst av pipeløk som det ikke ble tid til å følge opp. Arne Røssummoen på Kvam mente at pipeløken på Nordre Røssummoen ble tatt fra Dissen seter på Høvringen på midten av 1970-tallet. Eier av Dissen seter i dag, Ole Martin Haugen, hadde ikke kjennskap til dette, og trodde ikke at det var pipeløk på Dissen seter nå. Setra ble også overflattisk undersøkt 2.8.2016 (før denne opplysningen var kjent). Det kom også inn tips om pipeløk på Holesætrin i Heidal, men registreringer av torvtakene i setergrenda og intervju med flere setereiere ga negativt resultat. Videre skal det finnes pipeløk på torvtak på Nedre Faulstad i Heidal.

Schwencke (1996) nevner at Helge Høiby i Nord-Sel har plantet pipeløk i hagen fra gammelt torvtak tilhørende Per Magne Haugstulen. Haugstulen (pers. medd.) kunne fortelle at pipeløken fra gamlestua på gården hadde blitt plantet på stabburet på Skogstad i Sagdalen (se lok. 36). Videre opplyser Schwencke (1996) at Ola Svaet skal ha replantet pipeløk flere ganger på torvtak i Heidal (Leirflaten). Denne bygningen ble undersøkt i 2016 (under restaurering i august 2016, men torvtaket intakt). Pipeløken skulle i følge Svaet vokse på begge mønene. På mønene stod det frodige rosetter med rosenrot.

3.3.6 Vågå kommune

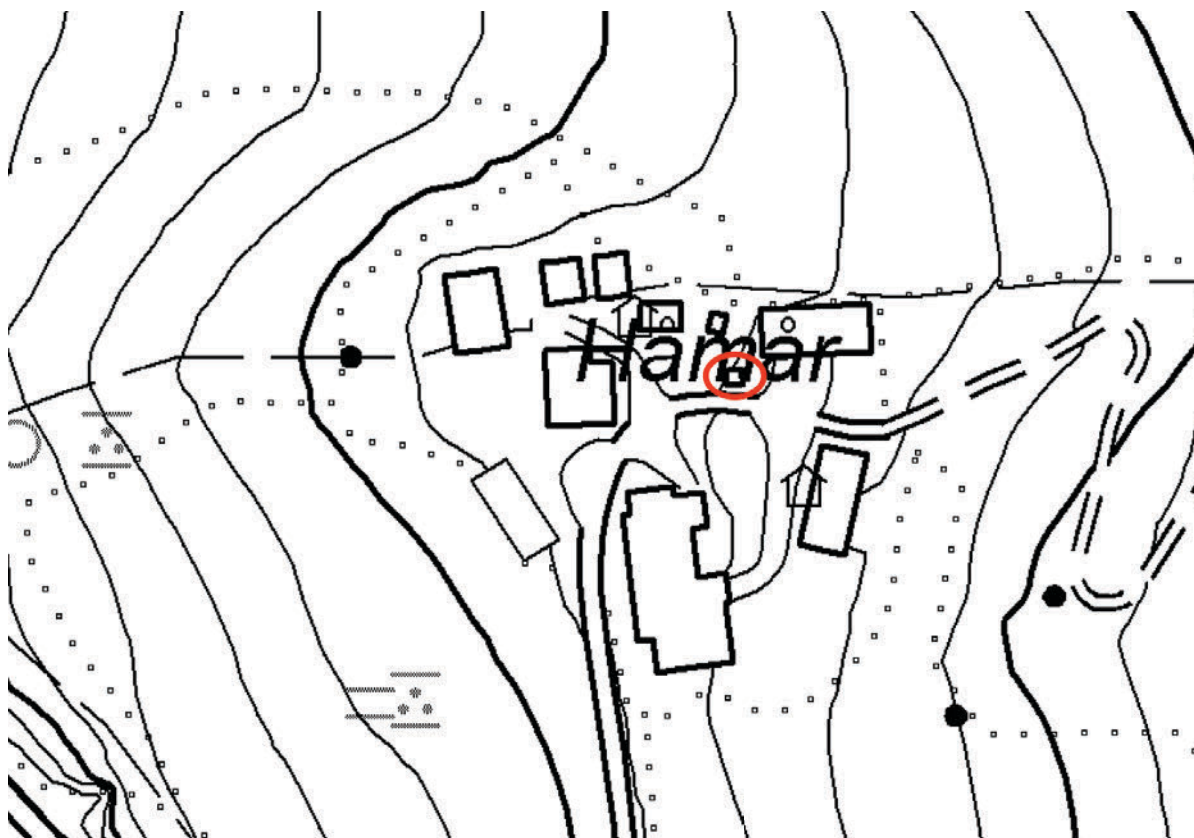
46. Håmår, Lalm

Georeferanse (UTM 32N): 514771 6855427

Befart 2.8.2016

Beskrivelse/beliggenhet: Gård oppe i den vestvendte lia øst for Lalmsvatnet og Rv. 15.

Kilder/registreringer: Schwencke (1996) opplyser at pipeløk ble plantet inn på torvtak med løk fra Knut Romsås Breden på Søre Breden i Sel, og at løken stod bra sommeren 1996 (ikke befart av GBF).

Figur 55. Pumpehus med torvtak og forekomst av pipeløk på Håmår i Lalm.

Figur 56. Avblomstret pipeløk på den sørvendte delen av torvtaket på pumpehuset på Håmår. Foto: Bjørn Harald Larsen.

Opprinnelse: Søre Breden (lok. 20).

Status: Intakt. Det ble funnet 5 ind. på sørsida av et lite, relativt nytt pumpehus på gården. I tillegg ble det registrert minimum 15 reirhull av sandsvale (NT) på to andre torvtak på gården. Eier Rønnaug Siem Hammer kunne fortelle at de fikk avleggere fra Søre Breden som ble plantet på taket for ca. 20 år siden.

47. Kræmar-Sandbu, Vågåmo

Georeferanse (UTM 32N): 506355 6860415

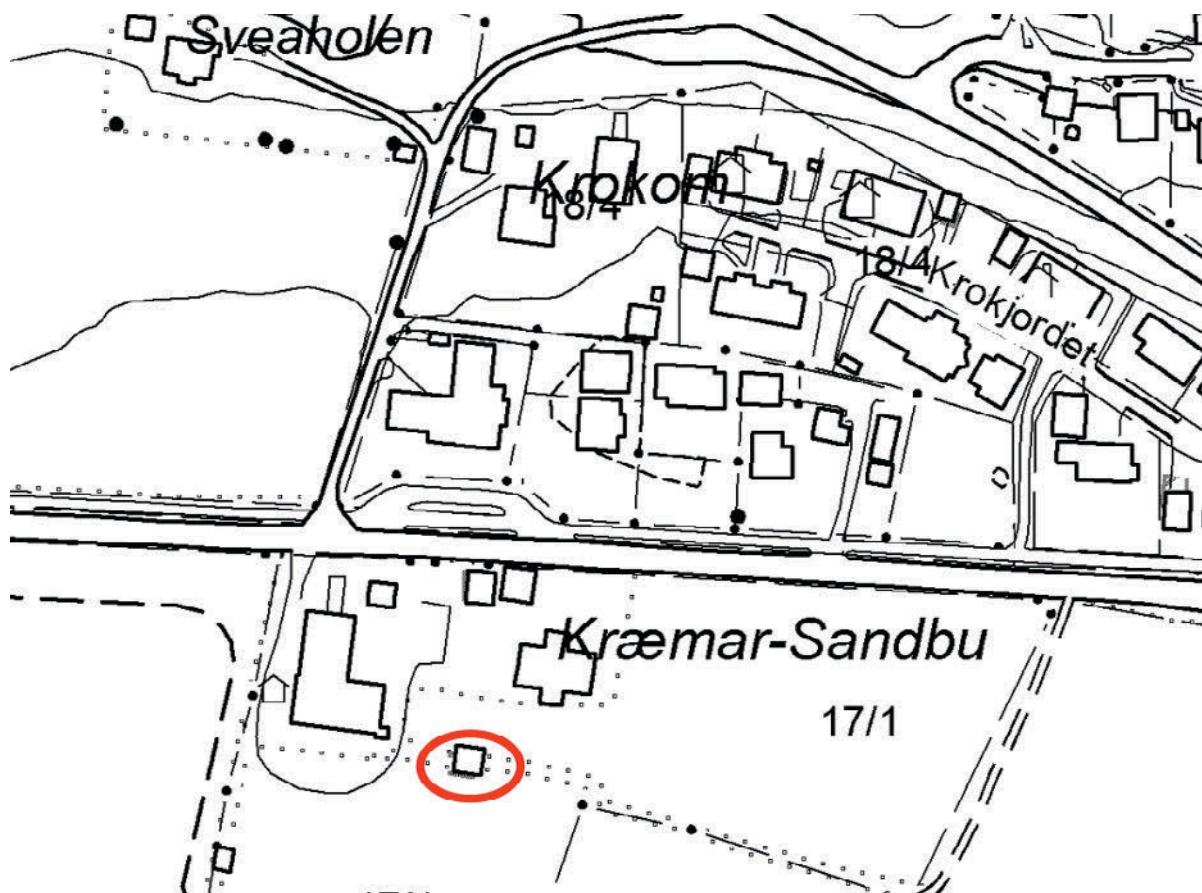
Befart 2.8.2016

Beskrivelse/beliggenhet: Gård på elvesletta øst for Vågåmo, langs sørsida av gamle Rv. 15 inn mot Vågåmo sentrum.

Kilder/registreringer: Schwencke (1996) refererer til innmeldt opplysning om pipeløk på torvtak på Kræmar-Sandbu (ikke befart av GBF).

Opprinnelse: Avlegger fra Sve (lok. 50).

Status: Intakt, men sterkt redusert forekomst i forhold til "tidligere". Minimum 3 ind. på sørøstvendt torvtak på gammel grisehus, nå brukt som stall. I tillegg 1 ind. plantet i sørveggen nedenfor stabburet (som også har torvtak, men uten pipeløk). Eier Tone Bakken (pers. medd.) kunne fortelle at det tidligere var tett med "taklauk" på flere småhus på gården (røykeri, eldhus mv.). Pipeløken på Sjøsetra i Gausdal har trolig opprinnelse fra Kræmar-Sandbu (frø og avlegger tatt fra "Sandbu" i Vågå ca. 1935, se Schwencke 1996).

Figur 57. Tidligere grisehus med forekomst av pipeløk på østvendt torvtak på Kræmar-Sandbu.

Figur 58. Det gamle grisehuset på Kræmar-Sandbu, nå brukt som stall, med noen få individer av pipeløk, plantet inn fra Sve. Foto: Bjørn Harald Larsen.

48. Sve, Vågåmo

Georeferanse (UTM 32N): 506037 6860539

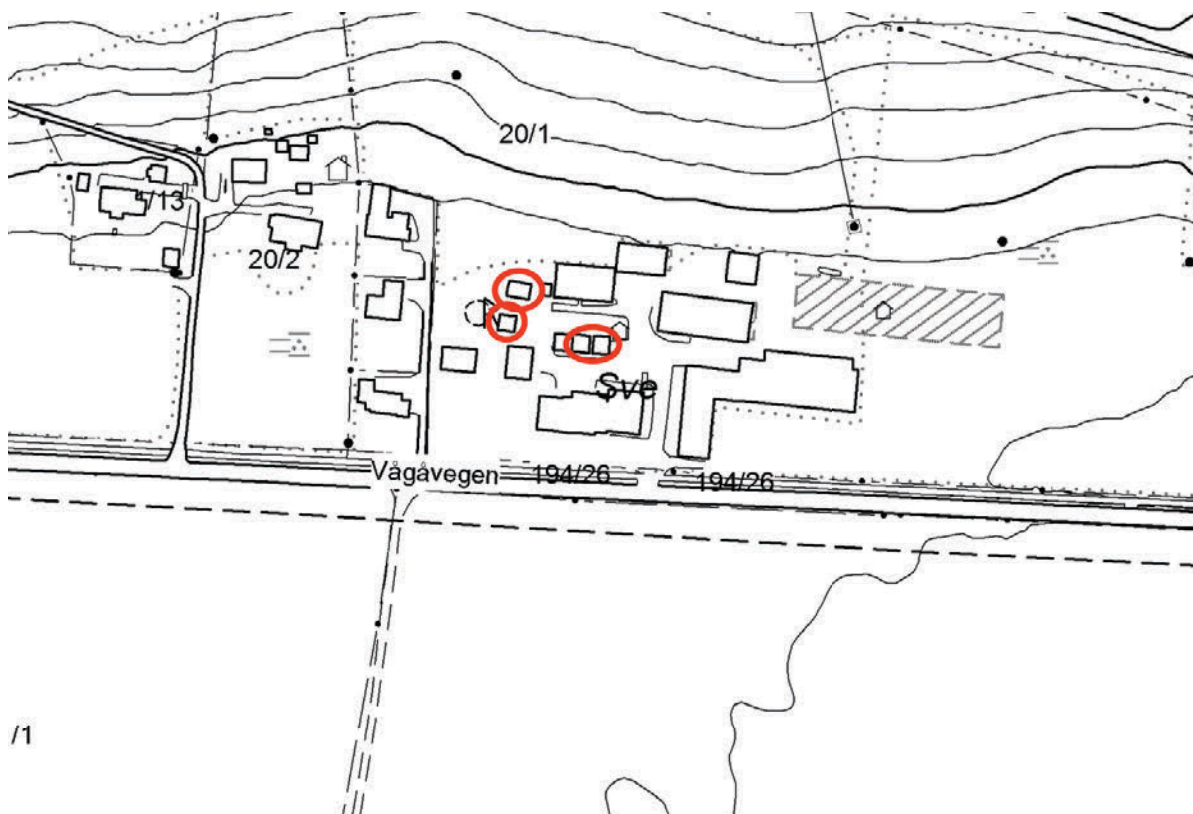
Befart 2.8.2016

Beskrivelse/beliggenhet: Gård på elvesletta øst for Vågåmo, langs nordsida av gamle Rv. 15 inn mot Vågåmo sentrum.

Kilder/registreringer: Høiland (1995) omtaler pipeløk fra "*hustak og tørr bakke, store bestander*", og viser til at Norman iakttok pipeløk har allerede i 1851. Belegg fra denne registreringen ligger ikke i Artskart, som for øvrig er den tidligste publiserte registreringen av pipeløk i Norge. Schwencke (1996) sier følgende : "*God bestand på stabburstaket*".

Opprinnelse: Ukjent, trolig en av de eldste "opprinnelige" forekomstene av pipeløk i Norge.

Status: Intakt, men mindre populasjoner og på færre hus enn tidligere. Bilder fra 2009 viser langt større populasjoner på stabburstakene på gården (www.otta2000.com). Pipeløk ble funnet på 4 av 6 torvtak inne på gårdstunet, samt sparsomt på bakken foran en av bygningene. Ingen av takene hadde store bestander (noen få til noen titalls individer). Eier Harald Bjørnstad (pers. medd.) kunne fortelle at den tidligere hadde vært på alle 6 takene (3 stabbur, ei løe og to mindre hus). Han hadde skiftet torvtak på de tre stabburene som ligger på rekke inne på gårdstunet i det seinere, og siden har vært mindre løk på disse (ett av de fortsatt uten torv på ved befaringsstidspunktet). Han har også forsøkt å plante pipeløk på to låvetak øst for tunet, men den ser ikke ut til å komme der. Videre har han planer om å dyrke pipeløk for salg på taket av stort åpent fjøs.

Figur 59. De fire bygningene på Sve som hadde forekomst av pipeløk i august 2016.

Figur 60. Løa bak eier Harald Bjørnstad og de to av stabburene med torvtak (i bakgrunnen) hadde relativt sparsom forekomst av pipeløk. Foto: Bjørn Harald Larsen.

Figur 61. Pipeløk foran en av de gamle tømmerbygningene på Sve. Foto: Bjørn Harald Larsen.

49. Øvre Sandbakken øst, Vågåmo

Georeferanse (UTM 32N): 505670 6861533

Befart 2.8.2016

Beskrivelse/beliggenhet: Fraflyttet plass øst for Øvre Sandbakken, nå brukt som fritidseiendom, i den bratte sørvendte lia nord for Vågåmo.

Kilder/registreringer: Registrert første gang av Eli Fremstad 15.7.2010; "Vågåmo, gård i veikrysset ca. 100 m V for Sandbakken" (Artsdatabanken 2016b).

Opprinnelse: Ukjent (eier ikke tilstede under befaringen).

Status: Intakt. Det ble funnet 1 ind. på låvetaket (østvendt) og ca. 15 individer på en liten bygning ut mot veien (sørvendt). Tun med i alt 6 hus med torvtak, alle med mye smørbukk.

Figur 62. Fjøs og eldhus med forekomst av pipeløk i august 2016 på plassen øst for Øvre Sandbakken.

Figur 63. Tunet på plassen øst for Øvre Sandbakken. Låven med svært sparsom forekomst av pipeløk bak til høyre. Foto: Bjørn Harald Larsen.

Figur 64. Liten tømmerbygning ut mot veien hvor det ble funnet ca. 15 individer med pipeløk på den sørvendte delen. Foto: Bjørn Harald Larsen.

50. Valbjør, Nordherad

Georeferanse (UTM 32N): 501278 6859860

Befart 2.8.2016

Beskrivelse/beliggenhet: Gård langs Øvre Nordheradsvegen i den sørvendte lia nord for Vågåvatnet i Nordherad.

Kilder/registreringer: I følge nettstedet Otta2000 (www.otta2000.com) ble det meldt inn forekomst av pipeløk på en liten bygning på Valbjør i 2008.

Opprinnelse: Avlegger fra Sve, uvisst når den ble plantet her (Otta2000 2016).

Status: Intakt. Pipeløk vokste både på vestsida (6 ind.) og østsida (1 ind.) av taket på et lite kvernhus sørvest for låven på gården. For øvrig en del rosenrot. Torvtaket hadde ganske nylig blitt lagt om. Det finnes i alt 16 tømmerbygninger på Valbjør, og 12 av disse har torvtak. Eier Kai Valbjør (pers. medd.) kjente ikke til opprinnelsen til pipeløken på kvernhustaket, og hadde heller ikke kjennskap til om pipeløk hadde vært på andre tak på gården tidligere.

Figur 65. Fjøs og eldhus med forekomst av pipeløk i august 2016 på plassen øst for Øvre Sandbakken.

Figur 66. Kvernhuset på Valbjør, med 6 individer av pipeløk her på den vestvendte delen av torvtaket. Foto: Bjørn Harald Larsen.

51. Tronhus, Randsverk

Georeferanse (UTM 32N): 503577 6843941

Befart 2.8.2016

Beskrivelse/beliggenhet: Gård på nordsida av elvesletta i Randsverk.

Kilder/registreringer: Registrert første gang av Anders Breili i juli 2009, seinere også av Bård Haugrud i august samme år (Artsdatabanken 2016b). Begge observasjonene ser ut til å gjelde rullebua ovenfor gården.

Opprinnelse: Eier Tor Henning Evensen (pers. medd.) har pipeløk i hagen i Jacob Sømmes gate 7 i Moss, og plantet den på to bygninger på Tronhus i 2006. Løken i Moss kommer i sin tur fra den økologisk drevne gården Frilund i Hølen, Vestby, Akershus. Den er da trolig ikke av typen som ellers finnes i Gudbrandsdalen (jf. Høiland 1995). Plantene var også svært kraftige (40-60 cm), noe som kjennetegner dyrkede former av pipeløk.

Status: Intakt. Pipeløk vokste på to bygninger på gården; 1 individ på et sel på tunet og 5-10 individer på ei rullebu ovenfor tunet. Her var det også mye rosenrot og noe rabarbra.

Figur 67. De to bygningene på Tronhus med forekomst av pipeløk i august 2016.

Figur 68. Løken på rullebua var uvanlig kraftig og frodig (40-60 cm høy) og har da også opphav i dyrkede planter. Foto: Bjørn Harald Larsen.

52. Nysætrin, Murudalen

Georeferanse (UTM 32N): 511455 6824925

Beskrivelse/beliggenhet: Seter i Murudalen på grensa mellom Vågå, Sel og Nord-Fron. Seterhusene ligger i Vågå kommune.

Kilder/registreringer: Det foreligger ingen tidligere registreringer fra lokaliteten.

Opprinnelse: Pipeløk ble plantet på taket av nytt kokhus for 15-20 år siden (Jan Steine pers. medd.), med løk fra plantingsforsøkene utført av Ola Steine på Ringebu. Denne pipeløken stammet fra Nordre Geitsida i Sel (Schwencke 1996).

Status: Intakt. Det har ikke blitt sett spesielt etter pipeløken på noen år, men den var på taket for 4-5 år siden (Jan Steine pers. medd.).

Figur 69. Plasseringen av kokhuset på Nysætrin med sparsom forekomst av pipeløk.

Schwencke (1996) sier at GBF fikk opplysninger om at pipeløk skulle finnes på flere setrer innover Murudalen, uten at dette ble sjekket nærmere. Schwencke nevner også at pipeløk skal være innplantet i hagen på Øvre Skår i Lalm, og at denne skal ha kommet fra Stulen i Bøneslia i Vågå. Hagen på Øvre Skår ble sjekket 2.8.2016 uten at pipeløk ble funnet (leietaker hadde ikke kjennskap til arten). Det er da også usikkert med Stulen som funnsted. Det samme gjelder Visdal, der *"ryktene sier at pipeløk skal forefinnes på bakken på garden"* (Schwencke 1996). Begge Visdal-gårdene i Nordherad ble undersøkt 3.8.2016. Arten ble ikke funnet, og eierne hadde heller ingen kjennskap til dette.

3.3.6 Skjåk kommune

53. Skjåk

Beliggenhet/kilder/registreringer: I samlingene ligger det et belegg av pipeløk fra "Skjåk", tatt av Alv Aksnes i 1937 (Artsdatabanken 2016b).

Status: Utgått (GBF fikk ingen tips om pipeløk i Skjåk kommune etter opprop i lokalavisene i 1993/94).

3.3.7 Sør-Aurdal kommune

54. Langødegården, Leirskogen

Beliggenhet/kilder/registreringer: Christian Sommerfelt samlet pipeløk fra "Langødegården på Leirskogen" i juli 1870 (Artsdatabanken 2016b). Riktig gårdsnavn skal være Langøydegården, som ligger sørvendt på nordsida av Fv. 234 gjennom Leirskogen.

Status: Utgått. Flyfoto viser at ingen tak på Langøydegården nå har torvtak.

Tabell 1. Kjente lokaliteter med pipeløk i Oppland, og dermed også alle kjente lokaliteter med antatt "opprinnelig" pipeløk (av Gudbrandsdalstypen, jf. Høiland 1995) i Norge. Lok.nr. referer til denne rapporten. PM = personlig meddelelse. Lokaliteter som ikke har vært kjent for botanikere tidligere er uthevet. sist registrert er kun oppgitt dersom det foreligger funn/observasjoner etter første gangs registrering.

Lok. nr.	Navn	Fylke/ kommuner	Miljø	Registrert første gang (kilde)	Sist registrert (kilde)	Status 2016
1	Nordre Jørstad	OP Lillehammer	Hage	1932 (Artskart)		Utgått
2	Austreng seter, Sjøsaetra	OP Gausdal	Torvtak	ca. 1935 (Ola Ivar Austreng PM)	1993 (Schwencke 1996)	Intakt
3	Godalsvika, Sjøsaetervatnet	OP Gausdal	Torvtak	Ca. 1980 (Ingeborg Austreng PM)	<i>Et stykke ut på 1980-tallet (Ingeborg Austreng PM)</i>	Utgått
4	Rud, Bødalen	OP Gausdal	Urtehage	2016		Intakt
5	Tjodvegen 79, Forr	OP Sør-Fron	Tørrbakke	1993 (Schwencke 1996)		Trolig utgått
6	Valsætra – hytte på Rudilandet	OP Sør-Fron	Torvtak	1950-tallet (Gerd Steig PM)	1993 (Høiland 1995)	Intakt
7	Solbråsaetra, Valsætrin	OP Sør-Fron	Torvtak	1990-tallet (Randi Solbraa PM)	1993 (Høiland 1995)	Utgått
8	Knutheimen 23, Vinstra	OP Nord-Fron	Torvtak	1923 (Gerd Uhlen PM)	1993 (Schwencke 1996)	Utgått
9	Øvre Brenna, Vinstra	OP Nord-Fron	Torvtak	1923 (Gerd Uhlen PM)		Utgått
10	Nordre Næsset, Kvam	OP Nord-Fron	Torvtak/hage	1910 (Schwencke 1996)	1993 (Høiland 1995)	Delvis intakt (bevart i bed)
11	Vik, Kvam	OP Nord-Fron	Torvtak	1892 (Artskart)		Utgått
12	Storklefstad (Klevstad)	OP Nord-Fron	Torvtak	1873 (Artskart)	1878? (Artskart)	Utgått
13	Moen, Kvam (Moavegen 24)	OP Nord-Fron	Torvtak	ca. 1940 (Ola Moen PM)		Intakt
14	Moavegen 40, Kvam	OP Nord-Fron	Torvtak	ca. 1980 (Leif Tangen PM til H. Schwencke)	1993 (Schwencke 1996)	Utgått
15	Nordre Røssummoen, Kvam	OP Nord-Fron	Torvtak	Midten av 1970-tallet (Arne Røssummoen PM)	1993 (Schwencke 1996)	Intakt

Lok. nr.	Navn	Fylke/ kommuner	Miljø	Registrert første gang (kilde)	Sist registrert (kilde)	Status 2016
16	Veikleåa N for Bjøruas utløp, Kvam	OP Nord-Fron	Torvtak	"fra gammelt av" (Høiland 1995)	1975 (Rolf Y. Berg PM til Klaus Høiland)	Utgått
17	Jenssonsætra, Kvam Østfjell	OP Nord-Fron	Torvtak	ca. 1995 (Kari Røssummoen PM)		Intakt
18	Søre Ellingsbø, Heidal	OP Sel	Torvtak	1864? (Artskart)	ca. 2005 (Bård Bårdløyken PM)	Utgått
19	Bårdlykkjesætre, Kvernbrusætrin	OP Sel	Torvtak	ca. 2005 (Bård Bårdløyken PM)		Intakt
20	Søre Breden, Otta	OP Sel	Torvtak	ca. 1960 (Karen Marie Breden PM)	2009 (Otta2000 2016)	Intakt
21	Kongsvegen 6, Otta	OP Sel	Torvtak	1993 (Schwencke 1996)		Intakt
22	Kongsvegen 18, Otta	OP Sel	Tørrbakke	1993 (Høiland 1995)		Intakt
23	Otta	OP Sel	Torvtak	1898 (Artskart)	1938	Utgått
24	Flåten, Otta	OP Sel	Torvtak	1934 (Artskart)		Utgått
25	Skreddarstugu, Otta	OP Sel	Torvtak	1960-tallet (Høiland 1995)	1993 (Høiland 1995)	Utgått
26	Nordre Kleivmellom, Otta	OP Sel	Torvtak	ca. 1960 (Karen Marie Breden PM)		Utgått
27	Søre Kleivmellom sætre, Mysusæter	OP Sel	Torvtak	Ca. 1940 (Knut Bryn; Otta2000 2016)	2009 (Otta2000 2016)	Intakt
28	Gardsætre, Kampesætrin	OP Sel	Torvtak	1940-tallet (Einar Lie PM)	1993 (Schwencke 1996)	Intakt
29	Hole	OP Sel	Torvtak	1800-tallet? (Bjørn Brovolden PM)	2009 (Otta2000 2016)	Intakt
30	Skjena	OP Sel	Torvtak	1906 (Artskart)		Intakt
31	Søre Geitsida	OP Sel	Torvtak	Før 1920 (Randi Jorunn Gjetsiden PM)	2005 (Artskart)	Intakt
32	Nordre Geitsida	OP Sel	Torvtak	1993 (Artskart)	2012 (Artskart)	Intakt
33	Formofetten	OP Sel	Torvtak	2012 (Artskart)		Utgått
34	Formo	OP Sel	Ukjent	1898 (Artskart)		Utgått

Lok. nr.	Navn	Fylke/ kommuner	Miljø	Registrert første gang (kilde)	Sist registrert (kilde)	Status 2016
35	Skogstad, Sagdalen	OP Sel	Torvtak	1980-tallet (Per Magne Haugstulen PM)		Intakt
36	Åbakken, Sagdalen	OP Sel	Torvtak	1993 (Schwencke 1996)		Intakt
37	Haugstulen, Sagdalen	OP Sel	Torvtak	"fra gammelt av" (Per Magne Haugstulen PM)	1980-tallet (Per Magne Haugstulen PM)	Delvis intakt (bevart i hagen)
38	Nerøygarden	OP Sel	Torvtak	1993 (Schwencke 1996)	2009 (Otta2000 2016)	Intakt
39	Moen, Laurgård	OP Sel	Torvtak	1864 (Artskart)	1924 (Artskart)	Utgått
40	Øygardsætre/ Grindstugusætre, Høvringen	OP Sel	Torvtak	1993 (Schwencke 1996)		Usikker
41	Høvringsæteren, Rusten	OP Sel	Ukjent	1869 (Artskart)		Utgått
42	Rosti	OP Sel	Ukjent	1919 (Artskart)		Utgått
43	Dale (småbruk ovenfor), Otta	OP Sel	Ukjent	1900-tallet (Artskart)		Utgått
44	Brulykkja, Ottadalen	OP Sel	Ukjent	1908 (Artskart)	1947? (Artskart)	Utgått
45	Åsåren, Ottadalen	OP Sel	Torvtak	1933 (Artskart)		Trolig utgått
45	Håmår, Lalm	OP Vågå	Torvtak	1993 (Schwencke 1996)		Intakt
47	Kræmar-Sandbu, Vågåmo	OP Vågå	Torvtak/hage	ca. 1935 (Schwencke 1996)	1993 (Schwencke 1996)	Intakt
48	Sve, Vågåmo	OP Vågå	Torvtak	1851 (Høiland 1995)	2009 (Otta2000 2016)	Intakt
49	Øvre Sandbakken øst, Vågåmo	OP Vågå	Torvtak	2010 (Artskart)		Intakt
50	Valbjør, Nordherad	OP Vågå	Torvtak	2009 (www.otta2000.com)		Intakt
51	Tronhus, Randsverk	OP Vågå	Torvtak	2009 (Artskart)		Intakt
52	Nysætrin, Murudalen	OP Vågå	Torvtak	15-20 år siden (Jan Steine PM)		Intakt

Lok. nr.	Navn	Fylke/ kommuner	Miljø	Registrert første gang (kilde)	Sist registrert (kilde)	Status 2016
53	"Skjåk"	OP Skjåk	Torvtak	1937 (Artskart)		Utgått
54	Langødegården, Leirskogen	OP Sør-Aurdal	Ukjent	1870 (Artskart)		Utgått

3.2 Oppsummering

Alle kjente lokaliteter for pipeløk i Oppland ble befart. I tillegg ble enkelte potensielle nye lokaliteter oppsøkt, bla. ut fra tips innkommet til GBF i 1993 og som ikke ble befart den gangen. Etter tips fra personer som hadde pipeløk på sin eiendom, ble også enkelte andre lokaliteter sjekket ut. Dette ga som resultat 54 kjente lokaliteter med tidligere eller nåværende forekomst av pipeløk i Oppland. Av disse var 26 intakte, mens 2 ble vurdert som delvis intakt (pipeløken bevart i hage/bed, etter at bygning med torvtak har blitt revet), 2 som trolig utgåtte (utilstrekkelig befart, registrert eller innmeldt siste 50 år og habitat trolig ikke endret) og 23 forekomster som utgåtte (befart og ikke registrert; takteking skiftet; ikke registrert eller innmeldt opplysninger om siste 50 år). I tillegg kommer en lokalitet som har fått status usikker; en innmeldt lokalitet som ikke er befart av botaniker. I alt 10 lokaliteter med pipeløk beskrives og omtales for første gang i denne rapporten.

Med en art som pipeløk er det problematisk å definere funn og skille mellom "opprinnelige" forekomster og innplantinger. Innplanting i blomsterbed blir ikke regnet som eget funn, men der pipeløk har stått på torvtak og blitt bevart i bed el. på samme eiendom regnes dette som delvis intakt funnlokalitet.

Forekomstene av pipeløk i Gudbrandsdalen kan (eksempelvis) deles inn i 5 kategorier:

1. "Opprinnelige" forekomster på gamle torvtak, der det er rimelig å anta at arten har stått i minst 70-80 år, og ofte langt tilbake på 1800-tallet. Dette er vurdert både på bakgrunn av gamle funn, tilstand til bygninger og torvtak med arten og intervju med eiere. I denne kategorien inngår følgende lokaliteter:

Øvre Brenna, Nord-Fron (utgått), Nordre Næsset, Nord-Fron (delvis intakt), Vik, Nord-Fron (utgått), Storklestad (Klevstad), Nord-Fron (utgått), Moen, Nord-Fron (intakt), Veikleåa N for Bjøruas utløp, Nord-Fron (utgått), Søre Ellingsbø, Sel (utgått), Otta, Sel (utgått), Flåten, Sel (utgått), Skreddarstugu, Sel (utgått), Nordre Kleivmellom, Sel (utgått), Gardsætre, Sel (intakt), Hole, Sel (intakt), Skjena, Sel (intakt), Søre Geitsida, Sel (intakt), Nordre Geitsida, Sel (intakt), Formofetten, Sel (utgått), Formo, Sel (utgått), Åbakken, Sel (intakt), Haugstulen, Sel (delvis intakt), Nerøygarden, Sel (intakt), Moen, Sel (utgått), Høvringsæteren, Sel (utgått), Rosti, Sel (utgått), Dale, Sel (utgått), Brulykkja, Sel (utgått), Åsåren, Sel (trolig utgått), Sve, Vågå (intakt), Øvre Sandbakken, Vågå (intakt), Skjåk, Skjåk (utgått), Langødegården, Sør-Aurdal (utgått)

I denne kategorien finner vi altså kun **10 intakte av totalt 31 lokaliteter (32 %)**. En av disse ligger i Nord-Fron kommune, 7 i Sel og 2 i Vågå. To forekomster er delvis intakt (Nordre Næsset og Haugstulen, bevart i hage/bed), en er trolig utgått (Åsåren), mens 18 forekomster med sikkerhet har gått ut. Så å si alle forekomstene har blitt borte pga. omlegging takteking med skifer eller bølgeblikk, eller at bygninger har blitt revet. I noen tilfeller har pipeløken blitt bevart gjennom utplantning på torvtak andre steder (gjelder Øvre Brenna (men nå også forsvunnet fra Knutheimen 23 i Vinstra hvor den ble flyttet til), Søre Ellingsbø, Skreddarstugu, Nordre Kleiv mellom og Haugstulen).

Figur 70. Pipeløk på hyttetak i Kongsvegen 6 i Otta. Denne løken kommer fra Skreddarstugu rett nord for Otta sentrum, der den stod på et stabbur helt ut mot E6. Dette ble solgt og tatt ned i 1993, mens altså noen av pipeløkene ble plantet på dette hyttetaket. Foto: Bjørn Harald Larsen.

2. Forekomster på torvtak som er flyttet/innplantet (enten med avleggere, løk eller frø) fra lokaliteter i kategori 1 i løpet av de siste 70-80 årene, eller videreplantet fra andre lokaliteter i kategori 2. Dette omfatter lokalitetene:

Austreng seter, Gausdal (intakt), Godalsvika, Gausdal (utgått), Valsætra, Sør-Fron (intakt), Solbråsætra, Sør-Fron (utgått), Moavegen 40, Nord-Fron (utgått), Nordre Røssummoen, Nord-Fron (intakt), Jenssonsætra, Nord-Fron (intakt), Bårdlykkjesætre, Sel (intakt), Søre Breden, Sel (intakt), Kongsvegen 6, Sel (intakt), Skogstad, Sel (intakt), Øygardsætre/Grindstugusætre, Sel (usikker), Håmår, Vågå (intakt), Kræmar-Sandbu, Vågå (intakt), Valbjør, Vågå (intakt), Nysætrin, Vågå (intakt)

I denne kategorien er det **12 intakte av totalt 16 forekomster (75 %)**. Utgåtte lokaliteter fordeler seg på mislykkede videreplantinger, gjengroing med høye urter og smånngrep. Det er altså en langt større andel intakte lokaliteter innenfor denne kategorien (og også noen flere lokaliteter). Dette er ikke unaturlig, da det her er snakk om nyere lokaliteter hvor pipeløk har blitt plantet inn i løpet av de siste 70 årene, og de aller fleste de siste 20-30 årene. Samtidig hadde det ikke vært overraskende med noe større andel mislykkede videreplantinger, men trolig er det mange slike som ikke har blitt fanget opp.

3. Lokaliteter der pipeløk er naturalisert på tørrbakke, uten at den (lenger) finnes på torvtak på eiendommen. Slike forekomster er svært sjeldne og omfatter kun:

Tjodvegen 4, Sør-Fron (utgått, ikke verifisert med belegg eller sjekk av botaniker), Kongsvegen 18, Sel (intakt)

4. Forekomster på torvtak som ut fra opprinnelse eller antatt opprinnelse og vekstform (svært høye og kraftige planter, >40 cm høye, ikke spesielt tettblomstret) antas å være dyrkede former av arten:

Søre Kleivmellom sætre, Sel (intakt, usikker opprinnelse), Tronhus, Vågå (intakt, sikker opprinnelse)

5. Lokalteter med pipeløk innplantet i hage. Disse regnes ikke med som naturaliserte funn av pipeløk og omfatter disse lokalitetene i Oppland (i tillegg flere uverifiserte innmeldte forekomster i hager):

Nordre Jørstad, Lillehammer (utgått), Rud (Kulturstua i Ro), Gausdal (intakt), Knutheimen 23, Nord-Fron (utgått)

Skillet på 70-80 år gamle omplantinger er satt ut fra en skjønnsmessig vurdering av hvilke forekomster som har et "opprinnelig preg", dvs. der pipeløken står på gamle bygninger med gamle eller omlagte torvtak.

Tabell 2. Kommunevis fordeling av forekomster med pipeløk fordelt på ulike kategorier. Antall utgåtte lokaliteter i parentes. *: forekomst trolig utgått.

Kommune	"Opprinnelige" forekomster	Flyttet/ utplantet på torvtak	Naturalisert på tørrbakke	Opprinnelse i dyrkede planter	Innplantet i hage
Lillehammer					1 (1)
Gausdal		2 (1)			1 (0)
Sør-Fron		2 (1)	1*		
Nord-Fron	6 (4)	3 (1)			1 (1)
Sel	21 (12)	5 (0)	1 (0)	1 (0)	
Vågå	2 (0)	4 (0)		1 (0)	
Skjåk	1 (1)				
Sør-Aurdal	1 (1)				
Sum	31 (18)	16 (3)	2	2 (0)	3 (2)

Tabell 2 viser kommunevis fordeling av pipeløk i Oppland fordelt på de fem beskrevne kategoriene. Den viser tydelig at Sel er den viktigste kommunen for pipeløk i Norge. Kommunen fikk da også tildelt pipeløk som postkortart, dvs. en art som kommunen har et spesielt nasjonalt forvaltningsansvar for, av daværende miljøvernminister Erik Solheim i 2008. Sel har også størst andel "opprinnelige" forekomster. Også Nord-Fron har en stor andel slike forekomster, men nesten alle disse er utgåtte.

Til sammen er det kjent 49 lokaliteter med "Gudbrandsdalstypen" av pipeløk i Norge, der arten vokser på torvtak eller er naturalisert på tørrbakke. Av disse er 23 forekomster intakte (47 %) og 21 utgåtte (43 %), mens 2 vurderes som trolig utgåtte og en som usikker. Omkring 1985 var det 27 intakte lokaliteter med pipeløk i Oppland (se tabell 1). I løpet av de siste 30 årene har 7 av disse gått ut (dvs. 26 % avgang i antall forekomster de siste 30 årene). I samme periode har det imidlertid kommet til 3 lokaliteter gjennom videreplantinger (Jenssonsætra, Bårdlykkjesætra og Håmår). De fleste lokalitetene gikk ut mellom 1930 og 1960 etter overgang fra torvtak til skifertak eller bølgeblikktak. Kommunevis fordeling av forekomstene er vist i tabell 3.

Tabell 3. Kommunevis fordeling av intakte og utgåtte lokaliteter med pipeløk i Oppland.

Kommune	Intakte	Trolig utgåtte	Usikre	Utgåtte	Sum
Gausdal	1			1	2
Sør-Fron	1	1		1	3
Nord-Fron	3			6	9
Sel	12	1	1	13	27
Vågå	6				6
Skjåk				1	1
Sør-Aurdal				1	1
Sum	23	2	1	23	49

Antall individer er som allerede nevnt problematisk å vurdere for pipeløk. Ut fra den metoden som ble brukt i prosjektet (telling med kikkert fra bakken, der ett individ ble antatt å være en samling skudd ut fra samme punkt), ble det registrert 1050-1350 individer i de 23 intakte lokalitetene med "Gudbrandsdalsformen" av pipeløk.

Austreng seter, Gausdal (omplantet, torvtak):	1-2 ind.
Valsætra, Sør-Fron (omplantet, torvtak):	30 ind.
Nordre Næsset, Nord-Fron (omplantet til bed):	5 ind.
Moen, Nord-Fron (gammelt torvtak):	50-100 ind.
Nordre Røssummoen, Nord-Fron (omplantet, torvtak):	10-15 ind.
Jenssonsætra, Nord-Fron (omplantet, torvtak):	10 ind.
Bårdlykkjesætre, Sel (omplantet, torvtak):	2-3 ind.
Søre Breden, Sel (omplantet, torvtak):	50+ ind.
Kongsvegen 6, Sel (omplantet, torvtak):	150-200 ind.
Kongsvegen 18, Sel (naturalisert tørrbakke):	5 ind.
Gardsætre, Sel (gammelt torvtak):	4 ind.
Hole, Sel (gammelt torvtak):	200-300 ind.
Skjena, Sel (gamle torvtak):	100-150 ind.
Søre Geitsida, Sel (gammelt torvtak):	20-30 ind.
Nordre Geitsida, Sel (gamle torvtak):	50-100 ind.
Åbakken, Sel (gamle torvtak):	80+ ind.
Skogstad, Sel (omplantet, torvtak):	ikke kjent
Nerøygarden, Sel (gamle torvtak):	120-130 ind.
Håmår, Vågå (omplantet, torvtak):	5 ind.
Kræmar-Sandbu (omplantet, torvtak og bed):	4 ind.
Sve, Vågå (gamle torvtak):	100+ ind.
Øvre Sandbakken (øst for), Vågå (gamle torvtak):	16 ind.
Valbjør, Vågå (omplantet, torvtak):	7 ind.
Nysætrin, Vågå (omplantet, torvtak):	få

Sum

1050-1350 ind.

Som man kan se ut fra denne oversikten, finnes de største forekomstene på gamle torvtak i Sel kommune, med enkelte tørre forekomster også på gamle torvtak i Nord-Fron (Moen i Kvam) og Vågå (Sve på Vågåmo) – dessuten på et par torvtak med videreplantinger i Sel (Søre Breden og Kongsvegen 6 på Otta).

Figur 71. Stabburet på Hole hadde den største registrerte forekomsten av pipeløk i Gudbrandsdalen i 2016, med anslagsvis 200-300 ind. på den sørvendte delen av torvtaket. Samtidig var dette den vanskeligste forekomsten å få oversikt over og telle på en god måte. Taket var høyt, og det var ikke mulig å få bedre oversikt enn på dette bildet fra bakken. Foto: Bjørn Harald Larsen.

4 DISKUSJON

4.1 Habitat

Nord-Gudbrandsdalen har etter norsk målestokk et utpreget kontinentalt klima, med varme og tørre somrer og kalde og nedbørfattige vintrer (svakt kontinental vegetasjonsseksjon etter Moen 1968). Torvtak har lang tradisjon i Nord-Gudbrandsdalen, og dette var den klart dominerende taktekingen i dalen på 1700- og 1800-tallet (<https://no.wikipedia.org/wiki/Torvtak>). Sammen med det tørre klimaet, var dette utgangspunktet for å benytte pipeløk, eller "taklauk" som den kalles lokalt, som brannhemmer på tak. Ut fra kjente funn og benyttede kilder ser det ikke ut til at pipeløk har blitt brukt som brannhemmer på tak i andre deler av Norge der torvtak var og fortsatt er vanlig, slik som for eksempel Øvre Telemark. Trolig er det klimamessige årsaker til dette.

Genetisk analyse viser at pipeløk stammer fra Altai-løk *Allium altaicum*, som finnes i Sibir, Mongolia, Kina og Kasakhstan (Barstow 2008). Dette er sterkt kontinentale områder, og trolig er det nesten bare i det kontinentale klimaet i Nord-Gudbrandsdalen at arten kan overleve over tid i Norge naturalisert. Enkelte steder har den etablert seg på tørrbakker, og ser der også ut til å klare seg ganske bra. Men torvtak er trolig ideelt pga. liten konkurranse med andre arter – særlig i tørre somrer. Samtidig er snødekket som oftest minimalt i regionen, noe arten trolig er godt tilpasset – selv med lave temperaturer.

Det er noen eksempler på omplantinger av pipeløk fra Nord-Gudbrandsdalen til noe mer humide strøk, bla. Østre Gausdal og vestfjellet i Sør-Fron. Ved Sjøsetervatnet i Gausdal har en av to slike omplantinger mislyktes, og det samme gjelder ved Gålå i Sør-Fron (begge områdene ligger i overgangsseksjonen mellom svakt oseanisk og svakt kontinental vegetasjonsseksjon). Der utplantingene har vært mislykket, er det snakk om gjengroing med høye urter, dels også mose og småbusker.

På alle lokaliteter var det påfallende stor forskjell mellom ulike deler av torvtaket. Tak med sør- og vestvendt eksposisjon hadde alltid de største og tetteste populasjonene, og i mange tilfeller ble det ikke registrert pipeløk på de nord- og østvendte delene.

4.2 Rødlitestatus

Pipeløk har status som kritisk truet (CR) i Norge. Arten finnes ikke lenger i vill tilstand (Artsdatabanken 2016a), og forekomstene i Norge kan derfor også være internasjonalt viktige. Kålås mfl. (2010) gir denne definisjonen på en kritisk truet art: "*En art er kritisk truet når best tilgjengelig informasjon indikerer at ett av kriteriene A-E for kritisk truet er oppfylt. Arten har da ekstremt høy risiko for utdøing.*" Pipeløk ble rødlistet som kritisk truet i 2015 på bakgrunn av kriteriene C2a(i) og D.1 (www.artsdatabanken.no). Under C2a(i) oppgir Artsdatabanken at pipeløk har pågående populasjonsreduksjon og totalt antall individer er under 250 og største delpopulasjon er under 50 individer, mens det i D.1-kriteriet anslås under 50 reproduserende individer.

Artsdatabanken (2016a) oppgir at pipeløk kun forekommer i Oppland i Norge. Dette innebærer at Artsdatabanken ikke anerkjenner funnene i Østfold, Akershus, Aust-Agder og Sør-Trøndelag. Disse vurderes også av Høiland (1995) å være former som skiller seg noe morfologisk fra formen på torvtak i Gudbrandsdalen, og samtidig er de etter all sannsynlighet resultat av spredning fra hager eller planting av dyrkede planter (se også Lid & Lid/Elven 2004). Slik sett skal bare funnstedene og individene i Oppland vurderes som en del av artens forekomstareal og samlede populasjon. Av funnene i Oppland er det nok riktig å unnta innplantinger i hager, samt lokalitetene Tronhus i Vågå (plantet med materiale fra grønnsakshage i Vestby) og Søre Kleivmellom sætre i Sel (muligens planter fra Botanisk Hage på Tøyen).

Figur 72. Pipeløken på Søre Kleiv mellom sætre var uvanlig kraftig (opptil 50 cm høy), ikke minst med tanke på voksestedet, som er det høyest kjente for arten i Norge, er det sannsynlig at den stammer fra dyrkede individer – og da helst fra Botanisk Hage på Tøyen. Foto: Bjørn Harald Larsen.

Med dette som utgangspunkt har vi 23 intakte forekomster av "Gudbrandsdalsformen" av pipeløk i Norge. Disse har svært forskjellig populasjonsstørrelse, fra flere hundre individer og ned i ett individ. Alle forekomstene ble talt opp eller estimert (tette bestander) i 2016, og totalt dreier det seg om anslagsvis 1050-1350 individer. Nå er det usikkert om det er riktig å kalle dette individer, eller om det heller snakk om rameter (der flere rameter kan ha opprinnelse i samme individ). I små populasjoner kan man avgrense hvert enkelt individ på en tilfredsstillende måte, men dette blir straks vanskeligere når løken står tett og nærmest dekker hele den ene sida på et torvtak. Slik sett bør individestimatet fra 2016 vurderes konservativt. Uansett synes det klart at forutsetningene for rødlistevurderingen i 2015 ikke er riktig. På tross av den relativt store påviste tilbakegangen bare de siste 30 årene, er det nok allikevel riktig å nedgradere rødlistestatusen ved neste revisjon, og sannsynligvis er sterkt truet (EN) riktig kategori.

Figur 73. Eldhuset med pipeløk på Søre Breden ble tatt ned i 1995, og bygd opp igjen som lekestue i 1996. Torva med pipeløken hadde da ligget over vinteren. Løken kom seg raskt, I 2009 var det svært tett på sørsida av taket (se bilder på www.otta2000.com), og også i 2016 var det mye pipeløk på denne delen av taket. Foto: Bjørn Harald Larsen.

4.3 Trusler og forvaltning

Høiland (1995) betegner pipeløk som sårbar, og begrunner det i 4 punkter:

"1. Arten dyrkes ikke aktivt som takplante lenger.

2. Takene, også på gamle hus, blir lagt om, dekket med skifer, bølgeblekk, papp eller pålagt ny torv og tilsådd med fremmed grasfrø.

3. Opprinnelige tak hvor arten fortsatt forekommer, er ofte i dårlig forfatning. De står i fare for å falle ned eller husa bli revet.

4. Arten synes i liten grad å trives på bakken, sjøl om den er rapportert fra slike voksesteder (jf. Sve i Vågå, T. Berg pers. medd.)."

Deler av disse momentene er gyldige fortsatt, men det er behov for å utdype og nyansere dette med nyere kunnskap og registreringer.

1. Det er mange eksempler på omplanting og videreplanting fra "opprinnelige" lokaliteter. Dette er dokumentert fra de siste 70-80 årene, med flest eksempler de siste 20-30 årene. De aller fleste har vært vellykkete. Mange eiere av bygninger med pipeløk uttrykker at det er viktig å bevare den på denne måten ut fra kulturhistorisk motivasjon.

2. Slik omlegging skjedde i stor skala omkring midten av forrige århundre, men det er nå ikke lenger like vanlig å skifte fra torvtak til annen takteking i regionen. De som fortsatt har bygninger med torvtak på gården, ønsker i stor grad å bevare torvtakene – og kanskje særlig de med pipeløk. De aller fleste er også bevisste på å bevare pipeløken når torvtakene skal omlegges eller restaureres.

Den gamle torva blir da tatt ned og lagt opp igjen, og pipeløken klarer denne prosessen godt (flere eksempler er vist til i kap. 3.1).

3. Dette gjelder i 2016 bare to gamle forekomster i Sel (Søre og Nordre Geitsida). Andre steder har gamle bygninger blitt restaurert og lauktaket blitt bevart. På Formofetten i Sel er det imidlertid sannsynlig at pipeløken har gått ut mellom 2013 og 2016 pga. bygningsforfall.

4. Flere steder ble det registrert at pipeløk hadde frødd seg på bakken nedenfor torvtak med arten på (Hole, Søre og Nordre Geitsida, Nerøygarden og Sve). Det er tidligere også registrert på Nordre Røssummoen (Schwencke 1996), men her ble det ikke funnet planter på bakken i 2016 (muligens pga. små inngrep). Det er også eksempler på etablering på tørrbakke et stykke unna bygninger med torvtak (Kongsvegen 18 på Otta (intakt) og Forr i Sør-Fron (trolig utgått)), sannsynligvis frøspredning med vind. Trolig er dette relativt ustabile forekomster, og slik sett mindre viktig i bevaringsøyemed enn forekomstene på torvtak.

Høiland (1995) mener at arten ikke vil overleve uten aktive vernetiltak, og foreslår å omplante stedegne forekomster til torvtak på museer og bygdetun i regionen for å sikre bevaring av arten over tid. GBF tok midt på 1990-tallet kontakt med Stiftelsen Norsk Kulturarv for å undersøke mulighetene for å få plantet ut pipeløk på vernede torvtak (Schwencke (1996)). Forslaget ble positivt mottatt, men foreløpig ser det ikke ut til at det har ført til konkrete tiltak.

Begge disse forslagene bør følges opp med praktiske tiltak i form av utplantinger. For en kritisk truet art er det viktig at slike bevaringstiltak utføres for å sikre langsiktig overlevelse. I tillegg er det minst like viktig å følge opp de mange positive eierne av lauktak i Gudbrandsdalen, med informasjon om mulige støtteordninger for å ta vare på torvtakene. Dette bør være en viktig oppgave for landbrukskontorene i regionen.

Det er sannsynlig at pipeløk kan bli utkonkurrert på gamle torvtak som ikke fornyes. De største og mest vitale forekomstene var på gamle torvtak som relativt nylig hadde blitt lagt om (torva tatt av og lagt opp igjen). Pipeløken hevder seg trolig svært godt i konkurranse med andre arter når vegetasjonen etablerer seg på nytt etter en omlegging, kanskje særlig i tørre somrer. På riktig gamle torvtak kan tett mosedekke og etablering av små lauvtrær, høye urter og bringebær føre til at arten blir utkonkurrert. Formofetten kan være et eksempel på en sånn lokalitet, og på stabburet på Nordre Geitsida kan dette kom til å skje relativt raskt. Klimaendringer, særlig med mer sommernedbør, kan drive fram gjengroing som et akselererende problem. Samtidig kan mer ustabile somrer med periodevis svært varmt og tørt vær gi arten en konkurransefordel.

4.4 Oppfølgende undersøkelser

Etter at feltarbeidet ble avsluttet i september har det kommet fram ytterligere tips om forekomster av pipeløk i Nord-Gudbrandsdalen som ikke har vært mulig å følge opp inneværende sesong (disse er omtalt etter konkrete i den kommunevise gjennomgangen i kap. 3.1). Dette viser at det nok fortsatt er noen naturaliserte forekomster av arten som ennå ikke er kjent. Selv om det neppe dreier seg om mange forekomster, vil det være interessant å få sjekket opp også disse lokalitetene – både med tanke på rødlistevurderinger og forvaltning.

5 KILDER

5.1 Skriftlige kilder

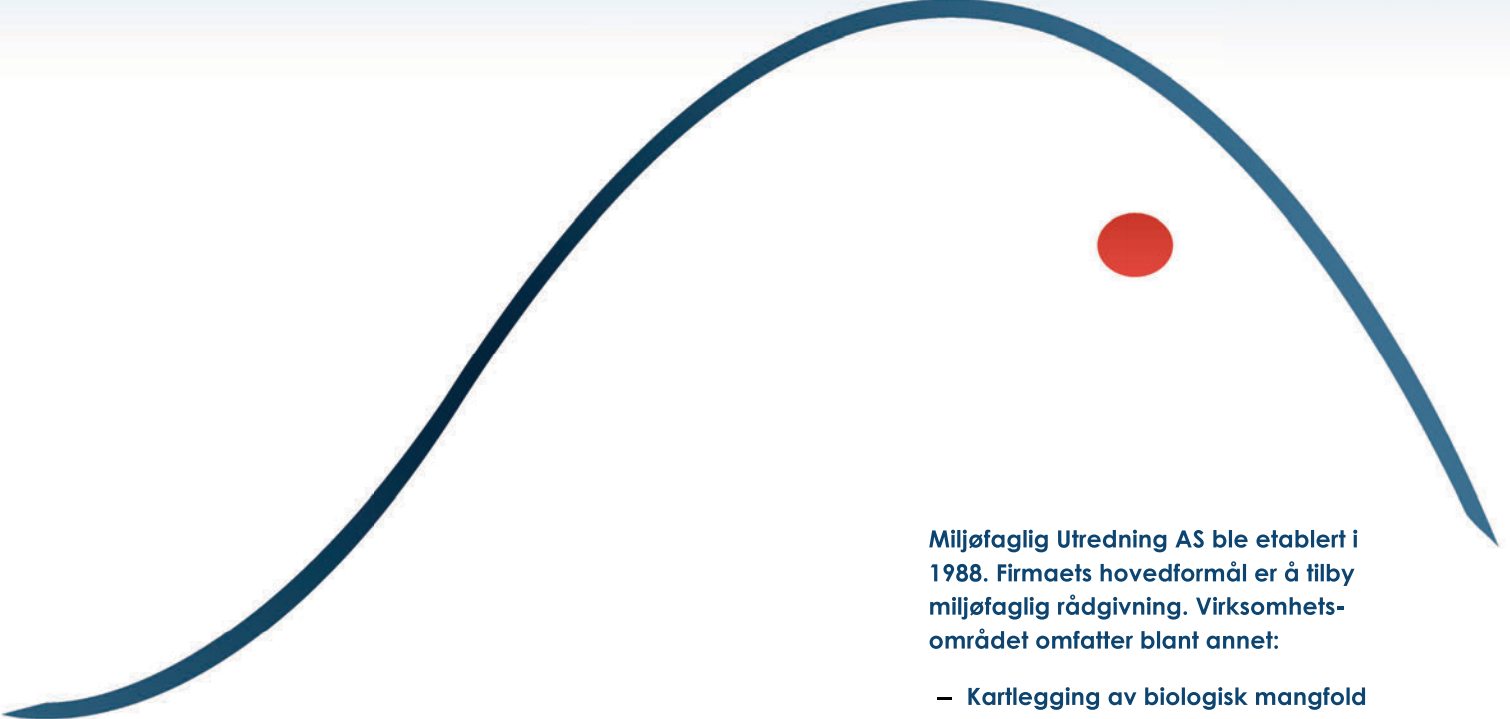
- Henriksen, S. & Hilmo O. (red.) 2015. Norsk rødliste for arter 2015. Artsdatabanken, Norge. ISBN: 978-82-92838-40-2.
- Høiland, K. 1995. Truete kulturbetingete planter i Norge. 2. Gårdstun. NINA Fagrapport 003: 1-34.
- Kålås, J. A., Viken, Å., Henriksen, S. & Skjelseth, S. (red.) 2010. Norsk rødliste for arter 2010. Artsdatabanken, Norway.
- Lid, J. & Lid, D. T. 2004. Norsk flora. 7. utgåve ved Reidar Elven. Det Norske Samlaget, Oslo. 1230 s.
- Moen, A. 1998. Nasjonalatlas for Norge. Vegetasjon. Statens kartverk, Hønefoss.
- Nilsson, Ø. 1995. Nordisk fjellflora. Norsk utgave ved Reidar Elven. Cappelen. Oslo.
- Schwencke, H. P. 1996. Prosjekt pipeløk. Rapport fra Gudbrandsdalen Botaniske Forening. Upubl. 9 s.

5.2 Kilder på Internett

- Artsdatabanken 2016a. Rødlistevurdering av pipeløk 2015 <http://data.artsdatabanken.no/Rodliste>
- Artsdatabanken 2016b. Artskart. <http://artskart.artsdatabanken.no/>
- Barstow, S. 2008. Allium fistulosum (Pipeløk) – Stephens løkportretter – del 2. http://www.hagegal.info/index.php?option=com_content&view=article&id=95:allium-fistulosum&catid=161:portretter-av-mat-og-nytteplanter&Itemid=184
- Direktoratet for naturforvaltning 2016. Naturbase dokumentasjon. Biologisk mangfold. Arealisprosjektet. Internett: <http://kart.naturbase.no/>
- Otta2000 2016. Samling av nettinformasjon om Otta, Sel og Gudbrandsdalen. www.otta2000.com

5.1 Muntlige kilder

En rekke personlige meddelelser fra eiere av torvtak med pipeløk er vist til i kap. 3.1. I tillegg har Hans Petter Schwencke, Otta, og Anders Bryn, Oslo, gitt verdifulle opplysninger i eposter.

Miljøfaglig Utredning AS ble etablert i 1988. Firmaets hovedformål er å tilby miljøfaglig rådgivning. Virksomhetsområdet omfatter blant annet:

- Kartlegging av biologisk mangfold
- Kartlegging av landskap og landskapsanalyser
- Konsekvensanalyser for ulike tema, blant annet: Naturmangfold, landskap, friluftsliv, reiseliv og landbruk
- Utarbeiding av forvaltningsplaner for verneområder
- Utarbeiding av kart (illustrasjonskart og GIS)
- FoU-virksomhet
- Foredragsvirksomhet

Hovedadresse: Gunnars veg 10,
6630 Tingvoll

Hjemmeside: www.mfu.no

Org.nr.: 984 494 068 MVA